

دَجنّازي نه پس داجتماعي دُعا شرعي حيثيت

تحقيق وتاليف

فديم غفرله الرحيم

فاضل جامعه امداد العلوم الاسلاميه پشاور صدر و

متخصص جامعه ابو هريره خالق آباد نوشهره

ناشر

دارالشهداء

تمام حقوق محفوظ دي.

دکتاب نوم: دڄنازي نه پس ڊاجتماعي دُعا شرعي حيثيت

مؤلف: مفتي نديم خان درويش حفظه الله تعالى

سن اشاعت: دسمبر ۲۰۱۹ء، ربيع الثاني ۱۴۴۱هـ

کمپوزنگ: مؤلف

تعداد: ۱۰۰۰

ناشر: مکتبه دارالشهداء عبدالستار کورونه سفید سنگ

دترلاسه کیدو ځایونه

مکتبه فیض القرآن المکه مارکیټ دوکان نمبر ۱۲ شاه گئی

تهانه. موبائل: 03144003621

مکتبه ختم نبوت عبد الغني مارکیټ محله جنگي پېښور.

موبائل: 0312988001

دارالعلوم فیض القرآن عبدالستار کورونه سفید سنگ

موبائل: 03028071231

ناشر

دارالشهداء

انتساب

زه دا کتاب هغه حقاني علماء کرامو ته د
منسوب کولو سعادت حاصلول غواړم کوم چي
د حق په بيانولو کښي د هيچا پروا نه ساتي او د
لَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ مِصداق وي، او په حق
باندي عمل کوي اگر چي په ازغو باندي تگ
ولي نه وي.

اظهار تشكر

د ټولو نه اوّل زه ناچيز د خپل رحيم و كريم رب
جل جلاله ډير زيات شكر گزار يم چي دا څه دي واللّه
چي دا خاص زما د رب جل جلاله احسان او فضل و كرم
دے ،گني چرته دا گنهكار او چرته تاليف ! فله
الْحَمْدُ وَالشَّائِءُ الْحَسَنُ كَمَا يَنْبَغِي لِجَلالِ وَجْهِهِ
الْكَرِيمِ.

او بيا د مولوي عبد الرحمن صاحب، مفتي عمران
صاحب ،مفتي افتخار احمد صاحب او د مولوي
زين العابدين صاحب ډيره شكره ادا كومه چي
اصلاح او نظر ثاني ئي اوكره او قيمتي مشوري ئي
راكړي الله تعالى دي جزائے خير نصيب كړي.

او خاص كر كوم ملكري چي مالي تعاون او كړو
الله تعالى دي دنيا او آخرت كښي بدلي وركړي
.امين يا رب العالمين.

فهرست

نمبر شمار	موضوع	صفحه
1	تقریظ مفتي سيد قمر صاحب مدظلہ العالی	7
2	تقریظ مفتي محمد نديم صاحب مدظلہ العالی	9
3	باعث تالیف	12
4	د جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا د ...	16
5	قرآن ، سنت	17
6	اجماع ، قیاس	20
7	زمونږ د مذهب علماء کرام او	21
8	حواله جات	22
9	دعوت فکر	42
10	د بریلیانو حضراتو د دلائلو رد	44
11	د بریلیانو حضراتو د دلائلو جوابات	52
12	دویم دلیل	60
13	جواب	62
14	دریم دلیل	62
15	جوابات	63
16	خلورم دلیل	68
17	جوابات	71

نمبر شمار	موضوع	صفحه
18	پنځم دليل	76
19	جوابات	77
20	شپږم دليل ، جواب	81
21	اووم دليل	84
22	جوابات	86
23	اتم او نهم دليل	87
24	جوابات	90
25	لسم دليل	92
26	جوابات	94
27	يولسم دليل	97
28	جوابات	98
29	دولسم دليل ، جواب	100
30	دريارلسم دليل	103
31	جوابات	104
32	څوارلسم دليل	104
33	جواب	105
34	پنځلسم دليل	107
35	جوابات	108

نمبر شمار	موضوع	صفحه
36	شپاړسم دليل	109
37	جواب	110
38	خلاصه او حاصل	111
39	په آخر کښي د يوښود ته منسوب علماء کرامو..	113

تقریظ

شیخ القرآن و الحدیث رئیس دار الافتاء جامعہ دارالعلوم سرحد
حضرت اقدس حضرت مولانا مفتی سید قمر صاحب دامت
برکاتہم العالیہ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

الحمد لولہ والصلوة علی نبیہ ! و بعد :

مروجہ دعا بعد از نماز جنازہ کے التزام (حقیقی و حکمی) کے بارے میں
حضرت مفتی ندیم صاحب (حفظہ اللہ ورعاه) کے مبرہن تالیف لطیف احقاقِ حق کے
حوالہ سے سعی بلیغ ہے۔ دعا ہے:

مولیٰ کریم اس کاوش کو امت مرحومہ کے لاعلم اور علم دوست ہر دو طبقوں کی
افادیت علمی و عملی کا قوی ذریعہ بنا، اور مطالعہ کرنے والوں کے قلوب میں اتباع سنت
کی حرص اور ابتداء سے نفرت ڈال۔ علیک بالاتباع وایاک والا ابتداء۔ نیز مؤلف
موصوف کو محنت سدید کا قائم دائم اجر عطا فرما (آمین)۔

ہذا ما عندی ولا ازی کی علی اللہ احدا۔

وصلی اللہ علی النبی الامی الامین وعلی آلہ وصحبہ اجمعین (آمین)

دعا جو

سید قمر عفا اللہ عنہ

15 ربیع الاول 1441ھ

تقريظ

مناظرِ اسلام، قاطعِ فرقِ باطله، فاتحِ بريليت و سيفيتِ مردِ مجاهد
غازي اسلام حضرت مولانا مفتي محمد نديم محمودي صاحب
دامت فيوضهم علينا.

بسم الله الرحمن الرحيم

حضرت مولانا نديم درویش صاحب سلمه المنان يو نډر
او مجاهد عالم دے، او د دين او مسلك د دفاع او تحفظ د پاره
هر وخت مصروفِ عمل وي، زیرِ بحث کتاب هم د دوي د دغه
جدوجهد يوه کړۍ ده، فقهاء کرامو رحمہم اللہ ليکلي دي چي جنازه په
اصل کښي خپله دعا ده، په دي باندي د صلوٰۃ (مونځ) اطلاق
مجازاً دے،

"مقصود الصلوة علي الجنازة هو الدعاء للميت و لذلك
حفظ عن النبي صلی اللہ علیہ وسلم و نقل عنه ما لم ينقل من قراءة الفاتحة و
الصلوة عليه صلی اللہ علیہ وسلم." (زاد المعاد ج ۱ ص ۴۸۶، ناشر بيروت)

د دي وجه نه ځنازي نه مخکښي يا وروستو متصلاً بله
اجتماعي دعا کولو ته فقهاء کرامو رحمہم اللہ مکروه او بدعت وئيلي
دي، د اتصال دا معنی چي ميت مخي ته کښنودے شو او صفونه
جوړ شو، جنازه لا شروع شوي نه ده د دي نه مخکښي امام

صاحب آواز اوکړي، دعا به اوکړو. او د جنازي نه وروستو د اتصال دا معنی چي جنازه اوشوه سلام اوگرځیدو، صفونه جوړ دي، میت پروت دے په خپل ځای، امام آواز اوکړي دعا به اوکړو، نو دي دواړو صورتونو ته فقهاء کرامو رحمهم الله مکروه وئيلي دي (۱)، او فقهاء کرامو رحمهم الله د هغي وجه ئي دا بیان کړي ده چي د شارع نه د دعا طریقه په دغه خاص قخت کښي هم دغه نقل ده. اوس څوک چي متصلاً مخکښي یا متصلاً روسته بله دعا کوي نو گویا که دے دا تاثیر ورکوي چي د شارع نه کومه طریقه د دعا نقل ده، دا ناقص ده (نعوذ بالله) (مرقات وغیره)، د دي وجه نه زه ټولو مسلمانانو ته خواست کوم چي د بدعاتو نه ځان اوساتي او خپل عمل د سنت موافق کړي.

زیر، نظر رساله هم پدغه موضوع لیکلې شوي ده،

(۱) مطلب دا که صفونه مات هم شي خو میت لا پروت دے نو بیا هم اتصال ختم شوے نه دے، اتصال به هله ختمیږي چي صفونه مات شي او میت هم اوچت کړے شي، یعنی د انفصال د پاره ضروري ده چي صفونه مات شي او میت اوچت کړے شي. نو که صفونه مات شي او میت لا پروت دے یا صفونه قائم وي نو اتصال لا باقي دے نو دعا مکروه ده. (از مؤلف، بحکم مناظر اسلام مفتي محمد ندیم محمودي صاحب)

چونکه ماته خو د خپل مصروفیاتو د وجه نه تفصیلاً د رسالي د مطالعي موقع میلاؤ نشوه، البته برادر مکرم محقق العصر حضرت مولانا عبد الرحمن عابد صاحب سلمه الله ته می وئيلي وو نو هغه تفصیلي مطالعه کړي ده، او زما په هغه باندي اعتماد دے .
الله تعالیٰ دي دغه رساله د مسلمانانو د پاره د اتفاق او دمؤلف او ناشر د پاره د مغفرت ذریعه اوگرځوي. اُمین بجاه النبي الامي الکريم .

کتبه: العبد الفقير محمد نديم المحمودي الحنفي
خاکپائے علماء دیوبند یکے از نوجوانانِ احنافِ پاکستان.

باعث تالیف د کتاب د لیکو وجه

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على من قال: "مَنْ أَحَدَّثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ" وايضاً قال: "أَبَى اللَّهُ لِصَاحِبٍ يُدْعَى بِتَوْبَةٍ" وعلى آله واصحابه واهل بيته اجمعين وعلى من تبعهم باحسان الى يوم الدين. اما بعد:

زما محترمو مسلمانانو اصل دين قرآن او سنت دے، او بيا هغه مسائل او احكام چي فقهاء کرام و عليهم السلام پري اجماع کړي وي او يا ئي د قرآن او سنت نه راويستلي دي، نو هر انسان چي کاميابي غواړي هغه دي خپله زندگي د ثابتو احکاماتو او مسائلو په رنډا کښي د تيرولو کوشش اوکړي، او د بدعاتو او رسوماتو نه دي خپل ځان بچ اوساتي، ځکه چي بدعت هغه لويه گناه ده چي انسان ته د هغي نه د توبي کولو توفيق نه ملاويږي، بلکه انسان ټول عمر دا سوچ کوي چي زه نيك عمل کوم خو شيطان يي دهوکه کړي او د دنيا نه بغير د توبي نه گنهگار لاړ شي ، الله تعالي دي مونږ ټول د بدعت د عظيمي گناه نه اوساتي آمين.

ليکن بعضي خلق د دين په لباس او جامه کښي د امت مسلمه په ځان د اصلاح کولو د گمراه کولو کوشش کوي او د شيطان متي مضبوطوي او افسوس چي بيا دي کار ته د دين

خدمت هم وایی په ځایي د ډي چي امت مسلمه ته د سنتو درس ورکړي، بدعاتو او رسوماتو کښي یی اخته کوي، ځکه چي که امت په سنتو راشي نو بیاخو د دوي دکانداري خرابیږي او د دوي خيتي بندوبست به کم شي، انالله و انالیه راجعون، یو عالم دین له دا مناسب نه دي چي د دین او سنت په مقابله کښي د خپلي خيتي یا دجاه و جلال پروا اوساتي، بلکه د یو عالم دین ذمه داري دا ده چي امت مسلمه ته صحیح دین، قرآن و سنت، اجماع او د فقه راجح، قوي، او ثابت مسائل اونیایي، او د بدعاتو، رسوماتو او د مرجوحو مسایلو نه ورته د ځان ساتلو تاکید اوکړي، اگر که په دي لاره کښي د ته هر قسم مشکلات مخي ته راشي نو پروا به یی نه کوي، دین او شریعت به د مخلوق نه تابع کوي لکه چي دا بعضي خلقو دین د عوامو د خواهشاتو تابع کړی دے، چي عوام ورته څه وایی نو دے هغسي کوي دا د یو عالم دین شان نه دے.

عوامو مسلمانانو رونړو له هم پکار دي چي علماء حق اولتوي او هغوي پسي روان شي، او د خپلو خواهشاتو تابعداري پرېږدي، الحمد لله په دي وخت کښي علماء اهل السنه والجماعه علماء دیوبند د افراط او تفريط یعنی د کمی او زیاتي نه یو پاک منهج او طریقه باندي روان دي د هغوي اتباع

اوکړي او ځان د هر قسم وهايت، پنجپيريت، بريلويت او سيفيت نه اوساتي، ان شاء الله چي دنيا او آخرت به مو روښانه وي.

د بريليانو او سيفيانو د بدعاتو څخه يو بدعت "د جنازي نه پس متصل د اجتماعي دعا التزام" دے، دوي د جنازي نه پس دعا داسي په التزام او اهتمام سره کوي لکه فرض او واجب، او چي څوک د جنازي نه پس دعا نه کوي نو هغوي باندي ردونه او انکار کوي او بدي ردي ورپسي وايي، او ساده لوح مسلمانان يي هم په دهوکه کښي اچولي دي چي دعا خو ښه کار دے، د دي وجي نه که کوم يو عالم د جنازي نه پس دعا اونکړي نو هغوي ورته بدي ردي وايي حتي چي له امامت څخه يي هم لري کوي او ورته د پنجپيري او وهابي نسبت کوي، حالانکه د جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا نه کول اصل حنفييت دے، او دعا کول د حنفييت نه مخ اړول دي، څنگه به چي راروانو صفحاتو کښي تفصيلاً معلومه شي. ان شاء الله .

چونکه زمونږ په علاقه (سفید سنگ) کښي او داسي نورو علاکو کښي د جنازي نه پس دعا بعض خلق لازمي گنږي، او چي څوک يي نه کوي په هغه سخت نکير کوي او د هغه سپکاوے کوي، حالانکه دا ډيره زياته ناپوهي ده چي د يو غير

ثابت عمل د وڃي نه علماء حق ته سپڪ ڪتلي شي حالانڪه دا دَ لويي بربادي سبب دے، دَ دي وڃي نه ما اراده اوکڙه چي په دي مسئله ليکل اوکڙم چي عوام مسلمانان په دي مسئله پوه شي او د يو لويي گناه او بدعت نه بچ شي، الله تعالي دي بنده عاجز ته په خير، عافيت او قبوليت سره سر ته د رسولو توفيق ورکڙي او د مخلوق خدا د پاره يي د هدايت ذريعه اوگرځوي. امين ثم امين

په رساله کي به دوه بابونه وي. چي په اول باب کي به دلائل ذکر کولے شي چي د جنازي نه ٻس متصل اجتماعي دعا نشته اور التزام يي بدعت دے. او په دويم باب کي به د بريليانو او سيفيانو حضراتو د شبهاتو او دلايلو جواب ليکلے شي. ان شاء الله.

نديم غفر له الرحيم

يوم الثلاثاء ۸ صفر المظفر ۱۴۴۱هـ

موافق ۸ اکتوبر ۲۰۱۹ء

د جنازي نه پس متصل د اجتماعي دعا د نه کولو دلائل

د دلائلو ذکر کولو نه مخکېني دا مناسب گنځم چي د علماء حق اهل السنه والجماعه علماء ديوېند موقف د جنازي نه پس د دعا په حقله ذکر کړم . علماء ديوېند څه يو نوي فرقه او ډله نه ده بلکه علماء ديوېند کله احناف (يعني د امام اعظم ابو حنيفه رحمته الله پيرو کار) دي. او د اهل السنه والجماعه په طريقه روان دي.

نو د علماء اهل السنه والجماعه علماء ديوېند احنافو په نيز د جنازي نه پس متصلاً په جمع سره دعا کول نه سنت ده ، نه مستحب او نه د قرآن ، سنت ، اجماع او فقه حنفي نه ثابت ده ، او لازم يي گنځل يا په چا لازمول يي بدعت او گناه ده.

محترمو مسلمانانو د هر يو عمل د جائز کيدو د پاره او په هغي باندي د عمل کولو د پاره دا خبره ضروري ده چي هغه عمل به د قرآن ، سنت ، اجماع يا قياس د مجتهد نه ثابت وي ، که په دي څلورو دلائلو کښي د يو نه هم عمل ثابت نه وو نو هغه عمل د ثواب په نيت کول جائز نه دي ، نو راځي چي اوگورو چي د جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا کول د کوم يو دليل نه

ثابت دي.

قرآن:

په قرآن پاك كښي د جنازي د دعا هيڅ قسمه ذكر نشته دے. چا چي دا ناكامه كوشش كړے دے لكه مولوی اياز علي شاه سيفی بریلوی صاحب او داسي نورو بریلیانو حضراتو نو د هغي جواب به په دویم باب كښي راشي ان شاء الله.

سنت:

د نبي كريم ﷺ نه په احاديثو كښي بي شماره جنازي نقل شوي دي چي حضور ﷺ كړي دي خو په يو حديث مبارك كښي هم چرته دا نه دي راغلي چي حضور ﷺ د خلورم تكبير او سلام نه پس دعا كړي وي، بلكه په احاديثو كښي صرف دومره راغلي دي چي حضور ﷺ د جنازي خلورم تكبير نه پس سلام گرځولے دے او بس. كه رښتيا چرته د جنازي نه پس دعا كول د خير او نيكي كار وے نو ضرور به حضور ﷺ كړے وے، يا به بي ترغيب وركړے وے چي د جنازي نه پس دعا ښه او د ثواب كار دے د دي اهتمام كوي.

د بخاري شريف روايت كښي دی :

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ "أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمَصَلَّى،
فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ"
(بخاري: جلد ۱ صفحه ۲۵۶ مکتبه رحمانيه)

حضرت ابوهريره رضي الله عنه فرمايي چي په کومه ورځ
نجاشي بادشاه وفات شو نو نبي کریم صلی الله علیه و آله هم په
هغه ورځ صحابه کرامو رضي الله عنهم ته د هغه د وفات خبر
ورکړه او صحابه کرامو رضي الله عنهم يې جنازه گاه ته د
جنازي د پاره راويستل او صفونه يې برابر کړل او
بيا يې څلور تکبيرات اووئيل.

هم داسي په يو بل روايت کښي راځي يوه غريبه او
مسکينه زنانه بيماره شوه نو نبي کریم صلی الله علیه و آله يې تپوس ته تشريف
يوړل، او بيا يې کور والو ته او فرمائيل چي کله وفات شي نو
ماته بيا د جنازي نه اوايي، چي وفات شوه نو هغوي په دې خاطر
چي رسول الله صلی الله علیه و آله به تکليف شي نو د شپي يې جنازه اوکړه او
رسول الله صلی الله علیه و آله يې خبر نه کړو، چي رسول الله صلی الله علیه و آله خبر شو نو
د هغي قبر ته يې تشريف يوړو، او د جنازي مونځ يې اوکړو، د
حديث شريف الفاظ داسي دي:

"فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى صَفَّ بِالنَّاسِ عَلَى

قَبْرِهَا، وَكَذَلِكَ أَرْبَعُ تَكْبِيرَاتٍ".

(بخاري جلد ۱ صفحه ۲۵۸ مکتبه رحمانيه)

چي رسول الله ﷺ د جنازي دپاره اوتلو او دخلقو
صف يی د قبرخوا کښي برابر کړه او څلور تکبيرات
يې اوئيل.

داسي نورو گڼو احاديثو کښي د رسول الله ﷺ او د
صحابه کرامو رضی اللہ عنہم عمل د جنازي د مونځ باره کښي نقل کړی
شوی دے چي په هغي کښي د جنازي مونځ په څلورم تکبير
اختتام ته رسيدلے دے. او په هيڅ يو روايت کښي د دعا ذکر
نشته دے، که چرته د جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا جائز او
بنه کار وے ضرور به يې ذکر شوی وے، خو چي دومره گڼ
تعداد کښي صحابه کرامو رضی اللہ عنہم د جنازي د مونځ طريقه نقل کړي
ده او د دعا ذکر هم نه کوي بيا دغسي تابعينو او تبع
تابعينو رضی اللہ عنہم يې هم ذکر نه دے کړی، معلومه شوه چي دا يو غير
ثابت عمل دے.

نو خلاصه دا شوه چي د جنازي نه پس متصل اجتماعي
دعا په احاديثو کښي د نبي کریم ﷺ او صحابه کرامو
رضی اللہ عنہم، تابعينو او تبع تابعينو رضی اللہ عنہم نه ثابته نه ده. او چا چي د
جنازي نه پس د دعا د ثبوت ناکامه کوشش د احاديثو نه کړی

دے د هغي جواب به په دويم باب کښي راشي. ان شاء الله.

اجماع:

دریم دلیل د اهل السنه والجماعه اجماع ده، مطلب دا چي په يوه مسئله کښي د قران او حديث نص نه وي نو بيا پري د امت مسلمه لوي لوي علماء کرام اتفاق اوکړي چي دا فلانې عمل جائز دے يا ناجائز. ليکن د نبي کریم ﷺ وفات نه تر نن ورځي پوري د امت مسلمه معتبرو علماؤ هيڅ اتفاق د جنازي نه پس په متصله اجتماعي دعا نه دے کړے، بلکه اُلته د امت معتبرو علماؤ او فقهاء کرامو نه د جنازي نه پس دعا کول مکروه نقل کړے شوي دي لکه چي روستو به تفصيلاً راشي، ان شاء الله. نو معلومه شوه چي د اجماع نه هم دعا پس له جنازي نه ثابت نه ده.

قياس:

که يوه مسئله قران و حديث او اجماع کښي صراحةً ملاو نه شي نو بيا مجتهدين يوه مسئله په بله باندي قياس کوي په خپلو شرائطو سره. ليکن معتبرو علماؤ د جنازي مونځ په عام مونځ باندي نه دے قياس کړے، کومو بريليانو حضراتو چي قياس کړے دے، هغه صحيح نه دے، ځکه چي د جنازي مونځ

خپله دعا ده ، او د دعا قياس په حقيقي مونځ باندې صحيح نه دے ، تفصيل به په دويم باب كښي راشي ، ان شاء الله . نو لهذا دا دعا دهیڅ مجتهد د قياس نه هم ثابته نه ده ، نو چي يو عمل د قران ، حديث ، اجماع او قياس د مجتهد يو نه هم ثابت نه شي نو هغه عمل څنگه جائز كيدے شي ، بلكه زمونږ د مذهب معتبرو فقهاؤ كرامو رحمهم الله ورته مكروه وئيلي دي ، راځي چي اوگورو .

زمونږ د مذهب علماء كرام رحمهم الله او د جنازي نه پس

متصل اجتماعي دعا

زما محترمو مسلمانانو مونږ الحمد لله د امام اعظم ابو حنيفه رحمهم الله په مذهب باندې روان يو ، او د هغه مذهبيان يو ، كوم مسائل چي امام صاحب رحمهم الله او د هغه شاگردانو مونږ ته بيان كړي دي او يا يي راته كتابونو كښي ليكلي دي نو زمونږ عوام او خواص ټول په هغي عمل كوي ، او د بعض خلقو په شان خواهش پرستي نه كوي چي كومه مسئله زمونږ د خواهش مطابق وي نو په هغي عمل كوي ، او چي كومه مسئله د عوامو يا د دوي د خواهش خلاف وي نو په هغي عمل نه كوي ، او دينه زيات ظلم دا دے چي بيا وايي چي دا فقهاء خو څه مجتهدين نه دي او نه د فقهاؤو په اوو (۷) طبقو كښي دي . (دا د فقهاؤو طبقات دي چه اهل علم تري خبر دي) . افسوس صد افسوس

ټول امت د دغه فقهاء كرامو په ذكر كړو مسائلو باندي عمل كوي او مفتيان پري فتوي ورکوي، ليكن خواهش پرست نام نهاد ملايان بيا دا خبري كوي .

نو محترمو مونږ به خواهش پرستي نه كوو ،او نه به د خپلي خيتي نه مسائلو باندي عمل كوو ،او نه به دا وايو چي دا مخكنبي خلق نه پوهيدل څه ؟ بلکه مونږ به په هغه مسائلو عمل كوو چي فقهاء كرامو رحمهم الله ورته جائز وئيلي وي . نو راځي چي اوگورو چي زمونږ د مذهب فقهاء كرام او علماء كرام جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا ته په كوم نظر گوري ؟ آيا جائز يي گنډري ؟ او كنه ؟لاندې د خپل مذهب د معتبرو كتابونو حوالي ليكلے شي د انصاف په نظر ورته اوگوري او بيا فيصله اوکړی. وفقكم الله تعالى.

حواله (۱)

زمونږ د مذهب معتبر كتاب "المحيط البرهاني في الفقه النعماني" كښي أبو المعالي برهان الدين محمود بن أحمد بن عبد العزيز بن عمر بن مازة البخاري الحنفي (المتوفى: 616هـ) فرمائي:

"ولا يقوم الرجل بالدعاء بعد صلاة الجنازة لأنه قد دعا مرة، لأن أكثر صلاة الجنازة الدعاء".

(جلد 3 صفحه 109، ادارة القرآن والعلوم الاسلاميه کراچي)

ترجمه: اوسرې به د جنازي نه پس دعا نه کوي
ځکه چې يو ځل يې دعا اوکړه، ځکه چې د جنازي
د مونځ زياته حصه (پخپله) دعا ده.

تاسو اوليدل چې امام برهان الدين رحمته الله عليه د جنازي نه پس
دعا نه منع او فرمايله، حالانکه امام برهان الدين رحمته الله عليه نن نه اته
سوه اوڅلور يوشه (۸۲۴) کاله مخکېني وفات شوه دے، نو
اوس دي مولوي اياز سيفي صاحب په ده باندي هم فتوى
اولکوي چې خرڅ شوه دے، نعوذ بالله .

حواله (۲):

مشهور فقيه او محدث او د گنړو معتبرو کتابونو مصنف
امام ملا علي بن سلطان محمد، أبو الحسن نور الدين الهروي
القاري رحمته الله عليه (المتوفى: 1014 هـ)
د مشکاة شريف په شرح مرقاة المفاتيح کښي د يو حديث د
تشرېح په موقع فرمايي:

"وَلَا يَدْعُو لِمَمِّتٍ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَمَازَةِ لِأَنَّهُ يُشْبِهُ الزِّيَادَةَ فِي صَلَاةِ الْجَمَازَةِ."

(جلد ۳ صفحه ۱۲۱۳، ناشر: دار الفكر، بيروت - لبنان)

ترجمه: او د جنازي نه پس به د مرده د پاره دعا نه

غواړي ځكه چې دا د جنازي په مونځ كښي د
زيادتي كولو پشان ده.

مطلب دا دے چې د جنازي نه پس دعا كول ځكه منع
دي او پكار نه دي چې د جنازي مونځ په څلورم تكبير ختم شو
، نو كه اوس دعا هم كوي نو گويا چې دا د جنازي په مونځ
كښي زيادت دے ، اودا ناجائز دے. كه څوك دا خبره اوکړي چې
د صفونو ماتيدو نه روستو دا وجه نه پاتی کيږي نو اول جواب
دا دے چې مړے تر څو پوري پروت وي نو اتصال لا ختم نه
دے. لکه چې دا مسئله فقهاء کرام رحمهم الله ذکر کوي چې يو کس په
داسي حال كښي د جنازي مونځ ته حاضر شي چې امام دوه يو
دري تكبيرونه ويلي وي نو دے به تكبير اوائي او مونځ كښي به
داخل شي او بيا به كوم تكبيرونه چې تري فوت شوي دي نو د
سلام نه پس به هغه اوائي تر سو چې مړے پروت وي ، او كه
مړے اوچت كړے شو نو بيا ... الخ (كما في الدر المختار مع الرد باب
صلاة الجنازة جلد ۱ صفحه ۲۱۳ ناشر: دار الفكر-بيروت) نو دي نه
معلومه شوه چې مړے پروت وي نو اتصال لا باقي دے. دوئم دا
چې عوام يي لازم گنږي او خلق پري ملامته كوي نو بيا هم د
دي وجي نه واجب الترك دا يعني پريښودل يي واجب دي ، ځكه
چې كوم يو جائز بلكه مستحب او سنت هم څوك د فرضو او

واجب و پشان لازمی او ضروری او گنہری نو پرینودل یی واجب دی. نو بیا د یو غیر ثابت عمل باره کنبی به څه وائی؟.

حواله (۳):

امام طاهر بن محمد عبد الرشید البخاری رحمہ اللہ (چی په ۵۴۲ یعنی د نن نه تقریباً دوه کم نهه سوه (۸۹۸) کاله مخکښي وفات شوه دے.) په خلاصه الفتاوی کښي فرمایي:

"ولا يقوم بالدعاء بعد صلاة الجنازة"

(خلاصه الفتاوی جلد ۱ صفحه ۲۲۵، مطبع: المكتبة الحقانيه پشاور

پاکستان)

ترجمه: او د جنازي د مونځ نه پس به دعا نه کوي

حواله (۴):

په بل ځای کښي هم په دغه خلاصه الفتاوي کښي

فرمایي:

"ولا يقوم بالدعاء في قراءة القرآن لاهل الميت بعد صلاة الجنازة"

ولا قبلها".

(خلاصه الفتاوی جلد ۱ صفحه ۲۲۵، مطبع: المكتبة الحقانيه پشاور

پاکستان)

ترجمه: او د قرآن د تلاوت نه وروستو به د مړي

والو دپاره دعا نه کوي نه د جنازي د مونځ نه
مخکښي او نه ورستو.

حواله (۵):

په فتاوی سراجیه کښي په باب الصلاة علي الجنازة
کښي لیکي:

"اذا فرغ من الصلوة لا يقوم بالدعاء"

(صفحه 133، المكتبة المعروفة كانسى روڈ شالدره كويټه پاكستان)

ترجمه: چي كله د جنازي د مونځ نه فارغ شي نو
دعا به نه کوي.

فائده: دفتاوی سراجیه مصنف سراج الدين ابو محمد
علي بن عثمان بن محمد التيمي الاوسي الحنفي رحمته الله په
۵۶۹ کښي وفات شوه دے. يعني د نن نه تقريباً اته سوه او يو
اتيا (۸۸۱) کاله مخکښي وفات شوه دے او دومره معتبره فتاوی
يی دا چي امام ابن عابدين الشامي الحنفي رحمته الله په خپل کتاب "
رد المحتار" کښي د دي فتاوي نه د سلو (۱۰۰) نه زيات ځيونو
کښي حوالي نقل کړي دي. دغه شان امام ابن نجيم الحنفي رحمته الله
په خپل کتاب "البحر الرائق شرح كنز الدقائق" کښي هم دي
فتاوي نه د سلو (۱۰۰) نه زيات ځيونو کښي حوالي نقل کړي

دي. او په "فتاویٰ هندیه المشهور ب عالمگیریه" هم دي فتاویٰ نه د دریو سوو (۳۰۰) نه زیات ځیونو کښي حوالی نقل کړي دي. اوس تاسو خپله انصاف نه کار واخلی.

حواله (۶):

شرح الوقایه د برجندی رحمته الله کښي دي

"ولا يقوم بالدعاء بعد صلاة الجنازة لانه يشبه الزيادة فيها كذا في المحيط". (بحواله تحقيق الدعاء بعد صلاة الجنازة از حكيم سيد عزيز علي شاه حنفي البخاري رحمته الله) ترجمه: او د جنای نه پس به دعا نه کوي ځکه چي دا په دي کښي د زیادت په شان ده.

حواله (۷):

په محیط کښي امام ابو بکر بن حامد رحمته الله (چي د امام ابو حفص الکبیر رحمته الله متوفي ۲۶۴ معاصر دے، یعنی د نن نه سه کم دولس سوه کاله مکښي تیر شوے دے) په کتاب الجنائز کښي فرمایي:

"ان الدعاء بعد صلاة الجنازة مکروه"

(بحواله تحقيق الدعاء بعد صلاة الجنازة از حكيم سيد

عزيز علي شاه حنفي البخاري رحمته الله صفحه ۵۲)

د جنازي نه پس دعا يقيناً مكروه ده.

حواله (۸)

په قنیه کښي دا روايت هم ذکر دے او ورسره دا عبارت زيات ليکله شوه دے:

"ولا يقوم الرجل بالدعاء بعد صلاة الجنازة قال
لأنه يشبه الزيادة في صلاة الجنازة ناقلاً عن علاء
السغدي و شرح السرخسي"

(بحواله تحقيق الدعاء بعد صلاة الجنازة از حكيم سيد
عزيز علي شاه حنفي البخاري رحمته الله صفحه ۵۲)

ترجمه: او د جنازي نه پس به سرې دعا نه کوي
فرمايي ځکه چې دا د جنازي په مونځ کښي د
زيادت په شان ده. دا عبارت يې د علاء السغدي او
شرح د امام سرخسي نه نقل کړې دے.

نوټ: که څوک دا اعتراض اوکړي چې قنیه خو غير
معتبر کتاب دے، نوجواب دا دے چې بالکل همداسي ده ليکن
علامه شامي رحمته الله په شرح عقود رسم المفتي کښي ليکلي دي چې
کله قنیه کښي هم د يو معتبر کتاب په حواله مسئله نقل کړې
شي او د معتبرو کتابونو خلاف نه وي نو بيا به پري فتوى

ورکولې شي. او دا مسئله چونکه صاحب د قنيه د امام سرخسي په حواله نقل کړي ده او نورو معتبرو کتابونو کښي هم شته نو د دي وجه نه هيڅ اعتراض نه واردېږي.

حواله (۹)

عظيم پير او مرشد قاضي ثناؤ الله پاني پتي رحمته په خپل کتاب مالابد منه کښي فرمايي:

”بعد تکبير چهارم سلام گوید“
ترجمه: د څلورم تکبير نه پس به سلام اوگرځوي.
د دي په حاشيه کښي ليکي:

”بعد تکبير چهارم سلام گوید و بعد ان بپيچ دعا بخواند“

ترجمه: د څلورم تکبير نه پس به سلام اوگرځوي، او د هغي نه پس دي هيڅ دعا نه کوي .
دي نه پس بيا مخکښي هم دغه حاشيه کښي فرمايي:

”بعد سلام برائے دعا ايستاون هم نشاءد ، بلکه در حمل جنازه مشغول شونډ کذا في الدر المختار“
ترجمه: د جنازي نه پس دعا ته اودريدل نه دي

پکار بلکه د جنازي په اوچتولو کښي مشغوليدل
پکار دي .

(بحواله تحقيق الدعاء بعد صلاة الجنازة از حکيم سيد
عزيز علي شاه حنفي البخاري رحمته الله صفحه ۵۴/۵۵)

حواله (۱۰)

په جامع الرموز کښي امام شمس الدين محمد خراساني
کوهستاني الحنفي رحمته الله (المتوفى ۹۲۶) د جنازي د مونځ ترکيب
ښودلو او د سلام نه روستو داسي فرمايي:

"ولا يقوم داعياله"

(جامع الرموز جلد ۱ صفحه ۱۲۵ بحواله راه سنت از امام اهل
سنت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمته الله)
ترجمه: او (د جنازي نه پس) به دعا نه کوي.

حواله (۱۱)

ثاني امام ابوحنيفه امام ابن نجيم الحنفي رحمته الله فرمايي:

"...لانه لا يدع بعد التسليم كما في الخلاصة.. الخ"

(جلد ۲ صفحه ۳۲۱، امير حمزه كتب خانه کانسې رود کوټه)

ځکه چي د سلام نه روستو به دعا نه کوي. لکه
سنگه چي په خلاصه کښي دي..

حواله (۱۲)

امام حافظ الدين محمد بن شهاب كدرى
الحنفى رحمته الله (چي په ۸۲۷ كنبى وفات شوى دى) فرمايى:
"لا يقوم بالدعاء بعد صلاة الجنازة لانه دعا مرة لان اكثرها
دعاء".

(فتاوى بزازيه بهامش الهنديه، جلد ۴، صفحه ۸۰، مكتبه رشيديه
سرکي روډ کوټه)

ترجمه: د جنازي نه پس به دعا نه کوي ځکه چي
ده خو يو ځل دعا اوکړه. او د جنازي د مونځ زياته
حصه دعا ده

حواله (۱۳)

د فقه مشهور کتاب "مجموعه خانیه" کنبی دي:

"دعا نه خواند وفتوي براین قول است"
(قلمي صفحه ۳۴۹ بحواله راه سنت از امام اهل سنت مولانا سرفراز
خان صفدر صاحب رحمته الله)

ترجمه: دعا به نه کوي (يعني د جنازي نه پس) او
فتوى په دي قول ده.

حواله (۱۴)

مفتي سعد الله صاحب الحنفى رحمته الله (چي په ۱۲۹۲ کنبى
وفات شوى دى) فرمايى:

"خالي از کراهت نیست زیرا که اکثر فقهاء
 بوجه زیاده بودن بر امر مسنون منع میکنند"
 (فتاوی سعدیه صفحه ۱۳۰ بحواله راه سنت از امام اهل
 سنت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمۃ اللہ علیہ)
 یعنی د(جنای نه پس دعا) د کراهت نه خالي نه
 ده، ځکه چي اکثر فقهاء د دي د وجه نه منع
 فرمائي دي ده چي دا په امر مسنون باندي زیادت
 دے.

حواله (۱۵)

علامه عبد الحی اللکهنوی رحمۃ اللہ علیہ په "الفتاوی اللکهنوی
 الموسوم بنفع المفتي والسائل" کښي د جنای نه پس دعا ته
 مکروه وئيلي دي.

(صفحه ۵۰۵ مطبع: المكتبة الحقانية)

حواله (۱۶)

د "زاد الآخرت" په صفحه ۵۲ باندي دی:

"و بعد فراغ از نماز برائے خواندن دعا نایستد"

بحواله راه سنت از امام اهل سنت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب
رحمۃ اللہ علیہ

ترجمه: دجنای د مونځ نه پس به دعا ته نه

ايسار پري.

حواله (۱۷)

اوولسمه (۱۷) وجه د جنازي نه پس د دعا د پريخودو او د نه کولو دا ده چي مستحب او مباح عمل خو پريږده که يو عمل د سنت او بدعت په درميان کښي دائر شي يعني چي دا عمل سنت دے که بدعت ؟ نو زمونږ فقهاء کرام رحمهم الله ليکلي دي چي دا عمل به پريږدی ، ځکه چي په سنت عمل کول فرض نه دي او د بدعت نه ځان بچ کول فرض او لازمي دي . نو د جنازي نه پس متصل اجتماعي دعا خو نه مستحب ده او نه سنت . خو که بالفرض و المحال (يعني دا خبره کيدے نه شي چي د جنازي نه پس دعا دي سنت وي) دا سنت هم شي بيا هم د دي قاعدي د وجه نه پريخودلے به شي . د فقهاء کرام رحمهم الله حواله جات اوگوری:

امام سراج الدين عمر بن ابراهيم بن نجيم الحنفي
(المتوفى 1005هـ) فرمايي:

"وترك السنة أولى من ارتكاب البدعة"

(النهر الفائق شرح كنز الدقائق، باب الوتر والتوافل جلد ۱ صفحه

۲۹۲ ناشر: دار الكتب العلمية)

ترجمه: او پريخودل د سنت اولی او بهتر دي د

بدعت د ڪولو نه.

هم دغه شان امام ابن عابدين، محمد أمين بن عمر بن عبد العزيز عابدين الدمشقي الحنفي (المتوفى: 1252هـ) فرمائي:

"كُلْتُ: لَكِنْ صَرَّحُوا بِأَنَّ مَا تَرَدَّدَ بَيْنَ الْوَاجِبِ وَالْبِدْعَةِ يَأْتِي بِهِ
اِحْتِيَاظًا وَمَا تَرَدَّدَ بَيْنَ السُّنَّةِ وَالْبِدْعَةِ يَتَوَكَّفُ"

(رد المحتار على الدر المختار، كتاب الاعتكاف جلد ۲ صفحه ۴۴۱
ناشر: دار الفكر-بيروت)

زه (علامه شامي رحمہ اللہ) وائڻ چي علماؤ تصريح ڪري ده (يعني دا يي بنه واضح او ښڪاره وٺيلي دي) چي ڪوم ڪار د واجب او بدعت په مينڻ ڪنبي دائر شي نو احتياطاً به ڪولے شي، او ڪوم عمل چي د سنت او بدعت په مينڻ ڪنبي دائر شي نو پريڊي به يي. هم دا شان امام علاء الدين، أبو بكر بن مسعود بن أحمد الكاساني الحنفي رحمہ اللہ (المتوفى: 587هـ) په بدائع الصنائع ڪنبي فرمايي:

"وَالْفِعْلُ إِذَا تَرَدَّدَ بَيْنَ السُّنَّةِ وَالْبِدْعَةِ تُغْلَبُ جِهَةُ الْبِدْعَةِ؛ لِأَنَّ
الْإِمْتِنَاعَ عَنِ الْبِدْعَةِ فَرَضٌ وَلَا فَرَضِيَّةَ فِي تَحْصِيلِ السُّنَّةِ"

(بدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، فصل في حكم التكبير امام الشريق جلد ۱ صفحه ۲۰۴ ناشر: دار الكتب العلمية)

ترجمه: او کوم کار چي د سنت او بدعت په مينځ کښي دائر شي نو د بدعت جهت ته به ترجيح ورکولې شي (يعني دا کار به بدعت گنړې شي) ځکه چي د بدعت نه منع کيدل يعني ځان ساتل فرض دي او د سنت حاصلول فرض نه دي. هم دا شان امام محمد بن احمد بن ابي سهل شمس الأئمة السرخسي رحمته الله (المتوفى: 483هـ) فرمايي:

"وَمَا تَرَدَّدَ بَيْنَ الْبِدْعَةِ وَالسُّنَّةِ يَتْرُكُهُ؛ لِأَنَّ تَرْكَ الْبِدْعَةِ لَزِمٌ وَأَدَاءُ السُّنَّةِ غَيْرُ لَزِمٍ".

(المبسوط بحث زيادة مادون الركعة قبل اكمال الفريضة جلد ۲ صفحه ۸۰ ناشر: دار المعرفة - بيروت)

او کوم کار چي د سنت او بدعت په مينځ کښي دائر شي پرېږدي به يې، ځکه چي بدعت پريخودل لازم دي او سنت ادا کول لازم نه دي. هم داسي نورو ډيرو فقهاء کرامو رحمهم الله دا قاعده ذکر کړي ده، د انصاف والو د پاره دا کافي دي.

حواله (۱۸)

اتلسمه (۱۸) وجه د دعا نه کولو دا ده چي عوام بلکه د دوي خواص هم عملاً او اعتقاداً دا دعا لازمي او ضروري

گنڀري. دومره بي ضروري گنڀري چي څوڪ ڊعا اونگري نو هغه
 پسي بڊي رڊي وائي ، بلڪه ترڊي پوري چي څني خلق وائي
 چي ڊعا نه کوي نو بيا جنازي ته ولي راڄي ، او څني وائي چي
 بيا ڊي ڊا مڙهه په نهر ڪنبي واچوي چي ڊعا نه کوي ، او ڊ
 بعضو نه مي واوريڊل چي چغي ئي وهلي " ڊعا ته ڪينئ ، ڊا نور
 هسي هم تباه ڊي " څوڪ چغي وهي چي ڊعا اوکري تختئ
 مه. وغيره وغيره ، بلڪه زمونڀر په علاقه (سفيد سنگ) ڪنبي بي
 يو امام صاحب صرف په ڊي وجه له امامت نه لري ڪرو چي
 هغه ڊ جنازي نه پس ڊعا نه کوله. تاسو اوس خپله ڊ انصاف نه
 ڪار واخلي چي يو عمل دومره لازمي اوگنڀرله شي ايا داسي
 عمل پريښودل واجب نه ڊي ؟ حالانڪه ڊ تيرو شوو حواله جاتو
 نه ڊا خبره ڊ نمڙ په شان وځليده او ښڪاره شوه چي ڊ جنازي نه
 پس ڊعا نه سنت ده ، نه مستحب او نه جائز . بلڪه يو ناجائز
 عمل ده . خو ڪه مونڀر لږ ساعت ڊ پاره په زړه زور تير ڪرو او ڊ
 فقهاؤ دغه حواله جاتو نه سترگي پتي ڪرو او ڊا اومنو چي
 بالفرض والمحال ڊا ڊعا جائز يا مستحب ده ، نو بيا هم ڊ ڊي
 خرابئ ڊ وجي نه چي خلق بي لازمي گنڀري او ڊ فرضو درجي ته
 ئي رسوي پريښودل بي لازم ڊي . راڄي چي ڊ فقهاء ڪرامو
 ﷺ حواله جات په ڊي اڙه اوگورو:

امام ابن عابدين الشامي رحمته الله د درمختار په دي قول تبصره کوي چي په وترو کښي دري سورتونه وئيل سنت دي يعني قل هو ، سورة کافرون او سورة اعلي ، فرمائي:

"(قَوْلُهُ وَالسُّنَّةُ السُّورَةُ الثَّلَاثُ) أَيُّ الْأَعْلَى وَالْكَافِرُونَ وَالْإِخْلَاصُ، لَكِنْ فِي النِّهَايَةِ أَنَّ التَّعْيِينَ عَلَى الدَّوَامِ يُفْضِي إِلَى اعْتِقَادِ بَعْضِ النَّاسِ أَنَّهُ وَاجِبٌ وَهُوَ لَا يَجُوزُ."

(رد المحتار على الدر المختار، باب الوتر والنفل جلد ۲ صفحه ۶
ناشر: دار الفكر-بيروت)

ترجمه: د شارح دا قول چي سنت دري سورتونه دي يعني سورة الاعلي ، الكافرون او الاخلاص، ليکن په نهايه (کتاب) کښي دي چي هميشه دا مقررول (وئيل) ئي د بعض خلقو عقیده پري جوړوي چي دا واجب دي يعني بيا ئي خلق لازمي او ضروري گنري، او دا جائز نه ده .

هم دغسي علامه شامي صاحب رحمته الله باب صلاة المسافر کښي د سجده شکر په بحث کښي فرمائي:

"وَمَا يُفْعَلُ عَقِبَ الصَّلَاةِ فَمَكْرُوهٌ لِأَنَّ الْجَهْلَ يَعْتَقِدُ هَاسِنَةً أَوْ وَاجِبَةً وَكُلُّ مُبَاحٍ يُؤَدِّي إِلَيْهِ فَمَكْرُوهٌ أُنْتَهَى"

(جلد ۲ صفحه ۱۲۰ ناشر: دار الفكر-بيروت)

ترجمه: او هغه چي کولے شي روسته د مونځ نه نو مکروه دي ځکه چي جاهلان ئي په عقیده د سنت يا واجب کوي، او هر هغه مباح يعني جائز کار چي هغه دي ته ځي يعني خلق يي سنت يا واجب اوگنري نو مکروه دے.

تاسو اوگورري چي سجده څومره بڼه کار دے او الله تعالى پري څومره ډير خوشحاليږي، او مستحب ده، ليکن چي کله يي عوام لازمي او ضروري اوگنري نو بيا د ثواب په ځائے گناه ده او سجده لگول مکروه دي. نو همدغه شان که بالفرض د دي دعا جواز ثابت هم شي بياهم ناجائز او مکروه ده.

هم داسي امام سراج الدين عمر بن ابراهيم بن نجيم الحنفي رحمته الله (المتوفي 1005هـ) فرمائي:

"وَأَمَّا مَا يُفْعَلُ عَقِيبَ الصَّلَاةِ مِنَ السَّجْدَةِ فَمَكْرُوهٌ إِجْمَاعًا لِإِنَّ الْعَوَامَّ يَعْتَقِدُونَ أَنَّهَا وَاجِبَةٌ أَوْ سُنَّةٌ"

(النهر الفائق شرح كنز الدقائق، كتاب الصلاة جلد ۱ صفحه ۱۶۵)
ناشر: دار الكتب العلمية

ترجمه: او هر چي سجده کولے شي روسته د مونځ نه نو مکروه ده په اجاع (د امت) سره ځکه

چي عوام ئي د سنت يا د واجب عقیده لري.
او علامه شامي صاحب رحمته الله په کتاب الصلاة کښي
دي عبارت نقل کولو نه پس ليکي:

"أَيُّ وَكُلِّ جَائِزٍ أَدَّى إِلَى اعْتِقَادِهِ ذَلِكَ كُرَّةً."

(جلد ۱ صفحه ۳۷۱ ناشر: دار الفكر-بيروت)

يعني هر هغه جائز عمل چي داسي عقيدې ته ځي
يعني خلق ئي لازم گنري نو مکروه دے.

هم دغسي امام زين الدين محمد المدعو بعبد الرؤوف
بن تاج العارفين بن علي بن زين العابدين الحدادي ثم المناوي
القاهري (المتوفى: 1031هـ) په فيض القدير شرح جامع الصغير
کښي فرمائي:

"وإذا كان من أصر على مندوب ولم يعمل بالرخصة
فقد أصاب منه الشيطان فكيف بمن أصر على
بدعة.. الخ"

(جلد ۲ صفحه ۲۹۳ ناشر: المكتبة التجارية الكبرى -
مصر)

ترجمه: نو کله چي هغه څوک چي په مستحب
اصرار کوي (يعني بار بار ئي کوئي او لازم ئي
گنري) او په رخصت عمل نه کوي نو د ته شيطان

رسيدلے دے (يعني مطلب دا دے چي دے ڄان په
حقه گنري حالانکه شيطان په يوه غته گناه کنبی
اخته کرے دے).
نو د هغه چا به څه وائي چي اصرار په بدعت کوي
..الخ.

هم دغه شان علامه عبد الحی لکهنوي رحمته الله په "تعليق
المجد علي مؤطا الامام محمد" کنبی فرمائي:
"ففيه أن من أصرَّ على مندوب والتزمه التزاماً هجر ما عداه
يأثم".

(تعليق المجد علي مؤطا محمد، باب الافتتال في الصلاة جلد ۲
صفحه ۳۵ ناشر: دار القلم، دمشق)

ترجمه: په دي حديث کنبی د دي خبري دليل دے
چي څوک په مندوب (مستحب) عمل باندي اصرار
(يعني بار بار ئي) کوي، او داسي لازمي ئي گنري
چي د دي نه سوا (اعمال) ئي پرينبودي وي نو
گنهکار دے.

داسي نورو ډيرو فقهاؤ او محدثينو رحمته الله هم په کتابونو
کنبی ليکلي دي، لکه ملاعلي قاري رحمته الله په مرقات کنبی، علامه
طیبي رحمته الله په شرح مشکات کنبی هم داقانون ذکر کرے دے. خو

د حق طالب له به دا كافي وي .ان شاء الله تعالى.

نو اوس تاسو د انصاف نه كار واخلي او سوچ او كړئ
چي سنگه د مونځ نه پس سجده شكر مستحب ده او دغه
مذكوره دري سورتونه په وترو كښي سنت دي ليكن د عوامو د
عقيدي د اصلاح د وجه نه ورته فقهاء كرام رحمهم الله مكروه وائي ،
هم دغه شان كه بالفرض و المحال د جنازي نه پس دعا ثابت هم
شي اكر چه څوك ئي نه شي ثابتولې ،(ولو كان بعضهم لبعض
ظهيرا) نو بيا هم د عوامو د عقيدي د اصلاح په خاطر پريښودل
ئې لازمي دي.الله تعالى دي مونږ ټول د حق تابع كړي،امين ثم
امين.

د ذكر شوو حوالو نه معلومه شوه،(اگر چه نوري ډيري
حوالي هم شته خو دا كافي دي د انصاف مند انسان د پاره ،و
في ذلك ذكرى للذاكرين.)چي فقهاء كرامو رحمهم الله د جنازي نه پس
دعا ته جائز يا مستحب نه دي وئيلي ، بلکه مكروه يي ورته
وئيلي دي او د جنازي په مونځ يي زيادت كنړلې دے.او په
احاديثو كښي هم رسول الله صلی الله علیه و آله دا حكم فرمائيلې دے چي د
جنازي نه پس مړے مه ايساروي بلکه زر تر زره يي قبر ته
رسوي. حضور پاك عليه السلام فرمائي:

"إِذَا مَاتَ أَحَدُكُمْ فَلَا تَحْبِسُوهُ وَأَسْرِغُوا بِهِ إِلَى قَبْرِهِ"

(مشكاة المصابيح)

ترجمه: چي کله تاسو کښي يو کس مړ شي نو هغه

مه ايساروي او قبر ته يې په تادي سره اوړي.

دغه شان په بخاري او مسلم شريف کښي راځي :

"أَسْرِعُوا بِالْجَنَازَةِ، فَإِنْ تَلَّكَ صَالِحَةٌ فَخَيْرٌ تُقَدِّمُوهَا، وَإِنْ يَكُ

سِوَى ذَلِكَ، فَشَرٌّ تَضَعُونَهُ عَنْ رِقَابِكُمْ"

(بخاري باب السرعة بالجنابة جلد ۱ صفحه ۲۵۵ مکتبه

رحمانيه، مسلم جلد ۱ صفحه ۳۶۲ مکتبه رحمانيه)

ترجمه: جنازه زر اوړي (په تادي) که چرته نيك

عمله وي نو خير دے چي تاسو يې اوړاندي کوي

، او که د دی علاوه وي يعني بد عمله وي نو شر

دے چي تاسو يې د خپلو ستونو نه لري کوی.

دعوت فکر:

اے زما محترمو مسلمانانو!! تاسو د خپل مذهب د

معتبرو فقهاؤ او علماء کرامو رحمهم الله د معتبرو کتابونو حوالي

اوکتلي، چي هغوي جنازي نه پس دعا ته مکروه وايی. او جائز

یې نه گنړي، نو الله حاضر ناظر او گنړی او د انصاف نه کار

واخلي چي يو عمل ته دومره ډير فقهاء کرام رحمهم الله مکروه وايی

ايا داسي عمل مستحب او جائز کيدے شي؟ او هغه تش په نوم

احناف او عاشقان رسول علماء دي هم په خپلو گيرونو کښي لږ ساعت د پاره سرونه ښکته کړي او د الله نه دي اويريږي او د انصاف نه دي کار واخلي او سوچ دي اوکړي چي دومره معتبر فقهاء کرام رحمهم الله يو عمل ته مکروه وايي هغه عمل چرته مستحب کيدې شي! دومره گنډ فقهاء خو پريږده که يومعتبر فقيه هم يو عمل ته ناجائز او غير ثابت او مکروه اووايي نو د هغه وينه باندي عمل کول لازمي وي چي نورو فقهاء کرامو رحمهم الله مخالفه نه وي کړي. او قول ئي شاذ نه وي .

د بریلیانو حضراتو د دلائلو رد او د هغوي د اعتراضاتو جوابات

اعتراض:

د جنای نه پس دعا هغه وخت مکروه ده چي صفونه
لانوې مات شوي او په ولاړه اوکړې شي، ځکه چي بیا د زیادت
مشابھت راځي او کله چي صفونه مات کړې شي او په ناسته
دعا اوکړې شي نو بیا مکروه نه ده. ځکه چي بیا دغه مشابھت نه
راځي. تاسو چي کوم دلائل ذکر کړي دي په هغي کښي د "
لا یقوم بالدعا" الفاظ راغلي دي، مطلب ئي دا دے چي په ولاړه
او په صف کښي دعا مکروه ده، که صف مات شي او په ناسته
دعا اوشي نو بیا جائز ده.

جواب:

دا اعتراض د غلط فهمی نه پیدا شوے دے. د "لا یقوم
بالدعا" چرته هم دا معني نه دا چي په ولاړه دعا نه دي کول
پکار ځکه چي کتونکو ته د جنای د مونځ شبه رانشي، که په
ناسته اوشي نو بیا به جائز وي. ځکه دلته صرف "لا یقوم" نه
دے راغلے بلکه ورسره "بالدعا" راغلے دے. مطلب ئي دا دے
چي دعا قائمول او دعا د پاره اودریدل نه دي پکار، په نورو

الفاظو سره مونږ داسي وئيلے شو چي دعا دي نه غواړي. د لغت په کتابونو کښي د " قام بامر کذا "معنی چرته هم دا نه ده بيان شوي چي دا فلانے کار ئي په ولاړه اوکړو، بلکه مطلب ئي دا دے چي اهتمام سره ئي کار اوکړو اگر که په ناسته ئي کړے وي ،راځی اوگورئ:

امام أبو محمد، عبد الله بن جعفر بن محمد بن دُرُسْتَوَيْه
ابن المرزبان رحمته الله (المتوفى 347 هـ) په خپل کتاب "تصحیح
الفصیح وشرحه" کښي فرمائي:

"ومن هذا قيل: فلان قائم بالحق، إذا نصر الحق، وإن كان
جالسا، وقائم بأمر أهله، وقائم بما أسند إليه، ولا يراد في شيء
من ذلك القيام على القدمين، وإنما يعني به: حسن العهد له
والحفظ. ويقال: هو حسن القيام بالضيعة، ولا يعني به القيام
على القدمين؛ ولذلك قيل: دينار قائم، أي وازن. وقيل
للزوال: قد قام قائم الظهيرة. وقيل للملك: هو قائم بالملك،
أي حافظ له، وهذا كثير لا يحصى. ومن ذلك قولهم: أقمت
بالمكان، أي لبثت فيه، وأطلت المكث، وليس يراد به القيام
على الأرجل، ولكن للاستعارات والتشبيهات التي بها تكمل
الفصاحة والبلاغة، وللإختصار والاكتفاء بالمجاز والإشارة
فعل ذلك."

ترجمه: هم د دي نه وئيلے شوي دي چي فلانے
 قائم په حق دے يعني چي کله د حق مدد اوکړی
 اگر چه په ناسته ولي نه وي، هم دغه شان وئيلے
 کيږي چي قائم دے د خپل اهل په کار، او قائم
 دے په هغه څه چي د ته ئي نسبت کولے شي، خو
 په دي يو ځائے کښي هم دا مطلب نه دے چي په
 قدمونو ولاړ دے، بلکه مطلب ئي دا دے چي ښه
 خيال ئي ساتي او حفاظت ئي کوي، هم د دي وجه
 نه وئيلے کيږي چي دينار قائم يعني دينار وزن داره
 دے، او زوال ته وئيلے شي چي غرمه قائمه
 شوه، دغه شان بادشاه ته وئيلے شي چي بادشاه
 قائم په ملک دے مطلب دا دے چي د ملک حفاظت
 کونکے دے، او داسي ډير مثالونه دي چي د شمار
 نه بهر دي، هم دي نه د دوي قول دے چي زه په
 کور اودريدم يعني ما پکښي وخت تير کړو او ډير
 وخت مي پکښي تير کړو، او په خپو باندي ولاړه
 تري نه نشي مراد کيدے، ليکن د هغي استعاراتو او
 تشبيهاو د وجه نه چي په کومو فصاحت کامل
 کيږي او د مختصر والي او اشاري د پاره ئي دا

اوکړل.

دا ما يوه حواله ذکر کړه چي د " قام يا يقوم بالدعا يا بالامر "چرته هم دامطلب نه دے چي په ولاړه باندي ، بلکه مراد تري نه اهتمام سره يو کار کول دي ،اگر که په ناسته وي. نو هر کله چي په ولاړه کښي ډير اهتمام وو د دي وجه نه فقهاء کرامو عليهم السلام لفظ د قام يا يقوم ذکر کړو،گني که په ناسته وي که په ولاړه چي اهتمام سره وي مکروه ده.د لغاتو په هر کتاب کښي به دامطلب تاسو ته ملاؤ شي ،ما د طوالت يعني اوږدوالي د يري نه اکتفاء په يو اوکړه. لهداکومو خلقو چي دا مطلب اخستے دے دا غلط فهمي ده،نو هغوي له سوچ پکار دے.والله سبحانه و تعالیٰ اعلم و علمه اتم .

او که بالفرض د دي دا مطلب شي کوم چي دوي اخستے دے نو د صاحب البحر دي عبارت سره به څه کوي؟:

"...لانه لايدعو بعد التسليم كما في الخلاصة..الخ"

(جلد 2 صفحه 321،امير حمزه کتب خانه کانسي رود کوئته)

ترجمه :ځکه چي د سلام نه ورستو به دعا نه کوي.

دلته خو لفظ د قام يقوم هم نشته دے.!!؟؟

اعتراض:

تاسو چي کوم عبارت د صاحب بحر ذکر کړو د هغي نه

پس صاحب بحر فرمائي: "وقال الفضلي لابس به" چي امام
فضلي رحمته الله فرمائي چي ڇه باق نشته يعني ڪه دعا اوکري.

جواب:

اول خو ڊ جُهورو فقهاء ڪرامو رحمته الله په مقابله ڪنبي ڊ يو
عالم او فقيه قول ته شرعا اعتبار نشته، ڇڪه چي دومره گنڀ شمير
فقهاء ڪرامو رحمته الله ڊ ڪراحت قول ڪڙي دے. دوئم دا چي ڊ "لا
باس" معني علامه شامي رحمته الله په ڪراحت تنزيهي سره ڪري ده.
چي پرينسودل ٿي بهتر دي، او ڊ التزام په وخت ڪنبي ٿي ترك
لازم دے. او ڪول ٿي مستحب نه دي. بلڪه غير مستحب دي.

"مَطْلَبُ: كَلِمَةُ (لَا بَاسَ) دَلِيلٌ عَلَى أَنَّ الْمُسْتَحَبَّ غَيْرُهُ"

(رد المحتار، فروع افضل المساجد جلد ۱ صفحہ ۶۵۸)

ناشر: دار الفكر-بيروت)

مطلب ڊ ڪلمي ڊ لا باس دا دے چي دا دليل ڊ
ڊي خبري دے چي مستحب ڊ دي نه علاوه دے
يعني ڪوم ڇائے ڪنبي چي لا باس استعمال شي
مطلب دا وي چي پرينسودل ٿي بهتر دي او دا ڪار
ڪول مستحب نه دے.

داسي بل ڇائے فرمائي:

"وَلَفْظُهُ لَا بَاسَ يُقَيِّدُ فِي الْغَالِبِ أَنَّ تَرْكَهُ أَفْضَلُ."

(رد المحتار [فروع] قرأ بالفارسيّة أو التوراة أو الإنجيل جلد ۱

صفحه ۴۹۵ ناشر: دار الفكر-بيروت)

او لفظ د "لا باس" اڪثر مقيد وي چي پرينسودل

ئي افضل دي.

اعتراض:

تاسو دلائل د التزام ذكر ڪرل او مونڊ التزام نه ڪوؤ بلڪه
دوام ڪوؤ او دوام ڪو بنه خيز دے، لڪه چي په احاديثو ڪنبي
ذڪرشو دے.

جواب:

اول خواهغه دلائل چي مونڊ ذكر ڪري دي د التزام نه
دي بلڪه د مطلقاً دعا نه پڪنبي منع راغلي ده ڪه څوڪ ئي لازمي
گنهي او ڪنه. دوئم دا چي تاسو دوام نه ڪوي بلڪه دا التزام
دے، ڇڪه چي دوام ڪنبي په چا نڪير نه وي، بلڪه په خپله ئي
ڪوي او په نه ڪونڪي باندي رد نه ڪوي، تاسو خو بدي ردي
وائي او څوڪ چي دعا نه ڪوي په هغه د پنجپيريت او د وهابيت
تاپي لگوي او د مساجدو نه ئي اوباسي، نو دا ڇنڪه دوام دے ؟
بلڪه دا ڪلڪ التزام دے چي پرينسودل ئي ضروري دي.

اعتراض:

مفتي محمد فريد صاحب رحمۃ اللہ علیہ په فتاویٰ فريديه او دغه شان په خپلو مقالاتو کښي ليکلي دي چي د صفونو ماتيدو نه پس دعا جائز ده.

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چي حضرت مفتي صاحب رحمۃ اللہ علیہ دا هم ليکلي دي چي " دعا قبل السلام (يعني جنازه کښي دننه دعا) باندې اکتفا کول د سلفو د تعامل سره موافق دي ". مطلب دا شو چي د هغه په نيز اگر چي جائز ده ليکن بهتره نه ده. (فتاویٰ فريديه ج ۳ ص ۲۴۷)

(۲): دويم جواب دا دے چي تا سو خو ئي لازم گنړئ او ضروري کنړلو ته ئي حضرت مفتي صاحب رحمۃ اللہ علیہ هم بدعت وائي (فتاویٰ فريديه ج ۳ ص ۲۴۶)

(۳): حضرت مفتي صاحب رحمۃ اللہ علیہ يو عظيم محدث او فقيه او زمونږ د سترگو تور او د زړه ټکور دے ، ليکن تمام فقهاء احناف او جمهور علماء ديوبند رحمۃ اللہ علیہم ورته ناجائز او مکروه وائي ، نو زما په خيال د دومره کثير تعداد فقهاء په مقابله کښي د يو فقيه پسي تلل به د انصاف خبره نه وي . او بل دا چي دا خبره مخکښي د حوالي سره ذکر شوه چي د " لا يقوم بالدعا " مطلب دا نه دے چي د صفونو ماتيدو نه مخکښي اجتماعي دعا جائز ده او

د صفونو ماتيدو نه پس به جائز وي ، دا مطلب كه بنر چا
اخسته وي نو تسامح تري شوي ده ، والله تعالى اعلم و علمه
اتم .

د بريليانو حضراتو د دلائلو

جوابات

مولوي اياز علي شاه سيفي بريلي صاحب په خپل کتاب "الاستفسارات مع جوابات" جلد ۱ صفحه ۱۹۲ نه صفحه ۲۱۴ پوري دا کوشش کړې ده چې د جنازي نه پس دعا ثابته کړي. او دا دعوي او ناکامه کوشش ئې کړې ده چې دعا بعد الجنازه د قرآن، احاديثو، د صحابه کرامو رضي الله عنهم د آثارو او د فقهاء کرامو رحمهم الله د اقوالو نه ثابته کړي خو ثابتولې ئې نشي (ولو کان بعضهم لبعض ظهيرا) کوم دلائل چې د يا د ده په شان نورو بريليانو حضراتو ذکر کړي دي دا ټول تقريبا د دوي مشرانو لکه مولوي احمد رضا خان بريلوي صاحب، مفتي احمد يار خان صاحب او مولوي محمد عمر صاحب وغيره ذکر کړي دي، دا څه نوي دلائل نه دي چې جواب ئې اوشي، ځکه چې اکابرین علماء ديوبند د دي بڼه سر توږ جوابات کړي دي چې د انصاف پرست او حق پرست د پاره کافي علاج ده. او د ضد او حسد څه علاج نشته. خو چونکه دوي بيا بيا دغه دلائل ذکر کوي نو مونږ هم جواب ته بيا مجبور شو چې راتکرار ئې کړو.

اول د هغه دلائل ذکر کولې شي، بيا به جواب ليکله

کيږي . ان شاء الله.

مولوي اياز علي شاه صاحب ليکي: الله تعالى قرآن پاک کښي فرمائي:

"وَقَالَ رَبُّكُمْ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ..الآية"

(سوره غافر آيت 60)

ترجمه: فرمائيږي دي رب ستاسو چي دعاگانې غواړئ زمانه زه ئي درله قبلوم.

فائده: "ادْعُوا" امر دے نو دُعا مامور به شوه او مامور به په دوه قسمه ده (۱) مامور به موقت (۲) مامور به غير موقت.

دعا مامور به غير موقت ده د بنده خوښه ده چي هر وخت ئي کوي ، که د جنازي نه مخکښي ئي کوي او که روسته ئي کوي که سنتو نه پس ئي کوي او که د نفلو نه پس ئي کوي قرآن کریم پکښي هيڅ قيد نه دے ذکر کړے چي ادْعُونِي اِلَّا بِعَدَصَلَاةِ الْجَنَازَةِ فَانْهَابِدْعَةً مَذْمُومَةً. زما نه غواړئ مگر د جنازي نه پس ئي مه غواړي ځکه چي دا مذموم بدعت دے . اس د قرآن کریم د ايت سره د ځان نه دغه لکئ تړل سوا د تحريف في القرآن نه

بل هیڅ نه دے.

اصولو کښي ذکر دي چي کتاب الله کښي قيد لگول به خبر واحد سره هم جائز ندے ځکه چي کتاب الله قطعي وي او خبر واحد ظني وي او قيد خو قسم د نسخ دے او د نسخ د پاره شرط د اده:
 وَ يُشْتَرَطُ فِي النَّاسِخِ أَنْ يَكُونَ مُسَاوِيًا لِلْمَنْسُوخِ أَوْ خَيْرًا مِنْهُ (نور الانوار)

ترجمه: او شرط گرځولے شوے دے په ناسخ کښي دا چي برابر به وي د منسوخ سره يا به تري غوره وي.

نو هر کله چي کتاب الله کښي قيد لگول په خبر واحد سره جائز نه دي نو د خيتي نه به څنگه جائز شي چي دعا غواړئ خو د جنای نه پس نه ، لهذا د مذکوره بالا ايت کریمه نه د مطلق دعا جواز ثابت شو، او اصولو کښي ذکر دي چي الْمُطْلَقُ يَجْرِي عَلَى اِطْلَاقِهِ (اصول الشاشي ص ۱۱)

ترجمه: مطلق په خپل اطلاق جاري کېږي ، او اصول فقه کښي ذکر دي إِذَا امْكَنَ الْعَمَلُ بِمُطْلَقِ الْكِتَابِ فَلَا يَجُوزُ تَخْصِيصُهُ بِخَبَرِ الْوَاحِدِ

وَالْقِيَاسُ، (اصول الشاشي ص ۲)

ترجمه ' کله چي په مطلق د کتاب الله عمل ممکن وي نو د دغه مطلق مقيد کول په خبر واحد او قياس سره جائز نه دي (ځکه چي مطلق د کتاب الله کښي تخصيص صرف ايت يا حديث متواتر او مشهور سره کيدے شي او بس) خو مکان افسوس دا دے چي نن د څوارلسمي 14 صدئ ملين پکښي د خيتي نه تخصيصات کوي چي دعا خو قبلوي خو د جنازي نه بس ئي نه قبلوي. (سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ) حاصل دا شوه چي الله تعالى د دعا د قبوليت وعده فرمايلي ده او د وخت يا د مکان تعين ئي ندے فرمايلے فلهاذر وخت او هر مکان کښي دعا غوختلے شي. او هر چي دعا بعد الجنازه ده نو د هغي منع او حرمت څوک په حديث ضعيف سره هم نه شي بنودلے او که څوک وائي چي زه ئي بنائم فعليه البيان و علينا الانعام (انتهی بلفظه)"

جوابات:

د جواب نه مخکېني د مقدمي په طور يو خبره باندي ځان پوهول انتهائي ضروري دي، او هغه دا چي يو مطلق دعا ده، او يو د جنازي نه پس دعا ده، په دي دواړو کښي ډير فرق دے کوم خلق چي علماء دي هغوي پري پوهيږي ځکه چي مطلق دعا عام ده او د جنازي نه پس دعا خاص ده. نو زمونږ خبره په مطلق دعا کښي نه ده، مطلق دعا خو ښه څيز دے او مامور به ده، د عبادت مغز دے، او ډير زيات اهميت ئي دے، او مطلق دعا په قران او سنت سره ثابته ده د هغي نه انکار څوک هم نشي کولے، زمونږ خبره د جنازي نه پس په دعا کښي ده، چي دا يو خاص امر او کار دے، نو د مطلق او عام عمل ثابتولو د پاره عام دليل کافي دے، خو د خاص عمل د پاره خاص دليل پکار وي په عام دليل سره خاص عمل نه ثابتيږي.

(۱): نو جواب دا دے چي کوم دليل دوي ذکر کړے دے نو دا د مطلق دعا باره کښي دے چي په هغي کښي زمونږ نزاع او جهگړا نشته، نزاع خو زمونږ د جنازي نه پس دعا کښي ده چي د دي ايت د هغي سره هيڅ تعلق نشته، دا قانون او قاعده ده چي د امورو عامو نه احکام خاصه نه ثابتيږي. که دے دا اوائي چي **عِنْدَائْتَفَاءِ الْخَاصِ يُسْتَدَلُّ بِالْعَامِ**، يعني چي خاص دليل نه وي نو په عام به دليل نيولے شي نو جواب دا دے چي

دلته خو دليل شته فقهاء کرامو ﷺ ورته مکروه وئيلي دي کما
مر، نو دا قاعده دي دلته نه چلپري، البته که په دي مسئله کښي
تا ځان نه مجتهد جوړ کړي وي او د فقهاء کرامو ﷺ دا مسئله
نه مني ځکه چي ستاسو د خواهش خلاف ده او دکان داري مو
پري بندپري نو بيا مهرباني اوکړه هم د دغه فقهاء کرامو ﷺ د
کتابو د حوالو نه ستا کتاب ډک دے بيا هغه هم مه منه او خپل
اجتهاد لکه د غيرو مقلدينو شروع کړه، د حنفييت په جامه کښي
د فقهاء کرامو ﷺ نه مسلمانان مه بد ظنه کوه.

(۲): دوئم دا چي په دي خبره لږ سوچ پکار وي چي دا
څه څه وائم؟ عامو مسلمانانو ته هم پکار دي چي د ده په عبارت
لږ سوچ اوکړي چي څومره گستاخانه دے، ټول عمر ديوبندي
حضراتو پسي د گستاخي چغي او سوري وهي راشي چي په دي
عبارت کښي د څومره گستاخي کړي ده. خط کشيده الفاظو
باندي غور اوکړئ،

دے وائي چي "اس د قران کریم د آيت سره د ځان نه
دغه لکئ ترل سوا د تحريف في القران نه بل هيڅ نه دے." اول
خو د قران کریم په بحث کښي د لکئ ذکر ډير نامناسب دے،
که زه او وائم چي د فلاني پلار پوري خلقو لکئ ترلي ده نو
څومره بده خبره به وي، نو که يو کس دا او وائي "چي د آيت

سره لكئ ترل" نو دا خومره ناروا خبره ده پخپله سوچ او كړئ!!
 دوئم دے وائي چي د جنازي نه پس دعا ته منع وئيل دا تحريف
 في القرآن دے، (چي عظيمه گناه ده ، نديم) نو د ده د قول مطابق
 امام أبو المعالی برهان الدين محمود بن أحمد بن عبد العزيز بن عمر بن مازة
 البخاري الحنفي (المتوفى: 616هـ)، امام ملا علي بن سلطان محمد، أبو الحسن
 نور الدين الملا الهروي القاري رحمته الله (المتوفى: 1014هـ) (چي د ډيرو علماؤ
 په نيز د يولسمي صدي مجدد دے)، امام طاهر بن محمد عبد
 الرشيد البخاري رحمته الله (چي په 542 يعني د نن نه تقريبا دوه كم
 نهه سوه (898) كاله مخكښي وفات شوه دے)، دفتاوي
 سراجيه مصنف سراج الدين ابو محمد علي بن عثمان بن محمد
 التيمي الاوسي الحنفي رحمته الله په 569 كښي وفات شوه دے .يعني
 د نن نه تقريباً اته سوه او يو اويا (871) كاله مخكښي وفات
 شوه دے، امام ابو بكر بن حامد رحمته الله (چي د امام ابو حفص
 الكبير رحمته الله متوفي 264 معاصر دے ،يعني د نن نه سه كم دولس
 سوه كاله مكښي تير شوه دے)، امام شمس الدين محمد
 خراساني كوهستاني الحنفي رحمته الله (المتوفى 926)، امام حافظ
 الدين محمد بن شهاب كردري الحنفي رحمته الله (چي په 827 كښي
 وفات شوه دے) وغيره دا ټول فقهاء كرام رحمته الله د قران محرفين
 شول او گناه كښي مبتلي شول (نعوذ بالله من ذلك) ځكه

د دَه په نيز هغه څوك دقرآن تحريف كونكې دے څوك چي دجنازي نه پس دعا نه منع كوي ،او دي ټولو فقهاء كرامو رحمهم الله ورته مكروه وئيلي دي يعني د جنازي نه پس دعا نه ئي منع كړي ده،نو د الله تعالى نه دي معافي اوغواړي چي دا عظيمي هستئ ئي هم پرينښودي فيا للعجب!!

(۳): بيا دا حضرت صاحب فرمائي:"خو مكان افسوس دا دے چي نن د څوارلسمي 14صدئ ملىان پكښي د خيتي نه تخصيصات كوي چي دعا خو قبلوي خو د جنازي نه پس ئي نه قبلوي.(سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ)"

استغفر الله ! دومره دروغ !تاسو مخكښي بيا لږ نظر اوكرئ او د تيرو شوو فقهاء كرامو رحمهم الله تاريخ وفات اوگورئ چي دا د څوارلسمي صدئ علماء دى ؟صاحب د محيط د دريمي صدئ ،صاحب د خلاصة الفتاوي د شپږمي صدئ ،صاحب د سراجيه د شپږمي صدئ ،وغير وغيره د ټولو تاريخ وفات مخكښي ذكر دے، تاسو ئي كتئ شئ ، نو ته دا (سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ) مه وايه دا خو به مونږ وايو چي (سُبْحَانَكَ هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ) بلکه دغه پخوانو علماء كرامو ورته ناجائز وئيلي دي اوتاسو بريليان د څوارلسمي صدئ تش په نامه ملىان ورته سنت او مستحب وائي،تارك ئي ملاتمه كوي نو لهذا د فقهاء

گرامو ﷺ خبره منل پڪار دي نه ستاسو.

(۴): بيا حضرت صاحب وائي : "او هر چي دعا بعد الجنازه ده نو د هغي منع او حرمت څوڪ په حديث ضعيف سره هم نه شي بنودلے او كه څوڪ وائي چي زه ئي بنائم فعليه البيان وعلينا الانعام"

نو دے دومره ناپوهه دے چي په دي نه پوهيږي چي حديث بنودل په چا دي؟ مدعي (يعني دعوي کونکے) ته ئي نو حديث کښي به ئي ته بنائي ، مونږ خو منکر يو د جنازي نه پس دعا نه او په منکر دليل نه وي ، حضور ﷺ فرمائي: "وَلَكِنَّ الْبَيِّنَةَ عَلَى الْمُدَّعِي ، وَالْيَمِينَ عَلَى مَنْ أَنْكَرَ" (سنن کبري) يعني گواهان په دعوي کونکي دي او قسم په منکر باندي.

لهذا ته او ټول بريليان حضرات دي تکره شي او يو صحيح صريح يا کم از کم يو ضعيف صريح حديث کښي دي د جنازي نه پس متصل اجتماعي طور په جهر سره دعا اوبنايي نو نقدي لس زره روپۍ انعام دي د عاجز بنده د طرف نه واخلۍ.

دوئم دليل:

مولوي اياز صاحب او داسي نور بريليان حضرات د لاندینو آياتونو نه هم د جنازي نه پس د دعا د ثابتولو ناکامه کوشش کړے دے نو اول هغه سره د ترجمي ليکم بيا مختصر

جواب .

"وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِلَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ."
(سورة البقره آيت ۱۸۶)

او ڪله چي زما بنديگان ستاسو نه زما په باره ڪنبي
پښتنه وکړي اے نبي ﷺ (يعني چي زه نزدې تم
که لري) نو يقيناً زه نزدې یمه ،زه قبلوم دعا د دعا
کونکي چي ڪله دے زما نه دعا اوغواړي نو دوي
له هم پکار دي چي زما حکم اومني او په ما ايمان
اوساتي د دي د پاره چي په هدايت ڪلک پاتي شي.

"وَالَّذِينَ جَاءُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا
إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ."

(سورة الحشر ايت ۱۰)

او هغه خلقو له هم مال فئ ڪنبي حق دے چي
راروان دي ورستود دي (صحابه ڪرامو رضی اللہ عنہم) نه چي
وائي هغي اے پروردگار بهڻه اوکړي مونږ ته او
زمونږ هغه رونهو ته چي مخکښي شوي دي زمونږ
نه په ايمان ڪنبي (يعني زمونږ مري او مشران) او

مه گرځوه په زړونو زمونږ کښي کينه د مؤمنانو د
پاره يقينا ته ډير شفقت کونکے او رحم کونکے ئي.

"وَأَسْتَغْفِرُ لَذُنُوبِكَ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ."

(سورة محمد ایت ۱۹)

او بخنه اوغواره د تابعدار خپل د پاره او د مؤمنانو
نارينو او مؤمنانو زنانو د پاره.

جواب:

دي دري اياتونو نه مطلق دعا ثابتېږي ، د جنای نه
پس د دعا سره د دي ايتونو هيڅ تعلق نشته .خاص کر اجتماعي
، جهري ،اهتمامي او التزامي دعا سره.زرگونه تفاسير دي د يو
تفسير يا د يو فقيه حواله دي ايتونو لاندې پيش کړه چي هغوي
دي ايتونو نه دعا بعد الجنازه ثابته کړي وي ،او که ته حواله
نشي پيش کولے او نه به ئي پيش کړي تر قيامت تر صبا پوري
نو پوه شه چي تفسير بالرأى او بالهوى دي کړے دے چي اتفاقاً
حرام دے ، لهذا توبه ويستل درباندي لازمي دي.

درئم دليل:

دجنای نه پس د دعا ثبوت د دي ایت نه کيږي .الله
تعالی فرمائي :

"فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ"

(سورة انشراح ایت ۷)

ترجمه: پس هر کله چي ته د فرض مانځه نه فارغ شي نو ځان په دعا کښي سترې کړه.
(فائده) دجنازي مونځ هم فرض کفائي دے لهذا د جنازي نه پس دعا کول حکم الهي دے.

جوابات:

(۱) مولوي اياز صاحب کومه ترجمه کړي ده دا ئي د عبدالله بن عباس رضي الله عنه تفسير مطابق کړي ده ،چي دا صرف يو تفسير دے په دي ایت کښي ،نور گڼر تفاسير هم شته زه صرف يو معتمد تفسير باندي اکتفاء کوم .امام ابن کثير رحمه الله په خپل معتبر ترين تفسير کښي دي ایت لاندي ليکي:

"وَقَوْلُهُ: فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ أَيُّ: إِذَا فَرَغْتَ مِنْ أُمُورِ الدُّنْيَا وَأَشْغَالِهَا وَقَطَعْتَ علائِقَهَا، فَانصَبْ فِي الْعِبَادَةِ، وَتَوَلَّاهَا إِلَيْهَا تَهَيُّبًا فَارِغَ الْجِبَالِ، وَأَخْلَصْ لِرَبِّكَ الْبَيْتَ وَالرَّغْبَةَ. وَمِنْ هَذَا الْقَبِيلِ قَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْحَدِيثِ الْمُتَّفَقِ عَلَى صِحَّتِهِ: "لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ طَعَامٍ، وَلَا وَهُوَ يُدَاوِعُهُ الْأَخْبَثَانِ" وَقَوْلُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ وَحَضَرَ الْعِشَاءُ، فَأَبْدَعُوا بِالْعِشَاءِ".

قَالَ مُجَاهِدٌ فِي هَذِهِ الْآيَةِ: إِذَا فَرَعْتَ مِنْ أَمْرِ الدُّنْيَا فَقُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ، فَأَنْصَبْ لِرَبِّكَ، وَفِي رِوَايَةٍ عَنْهُ: إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَنْصَبْ فِي حَاجَتِكَ، وَعَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ: إِذَا فَرَعْتَ مِنَ الْفَرَائِضِ فَأَنْصَبْ فِي قِيَامِ اللَّيْلِ. وَعَنِ ابْنِ عِيَّاضٍ نَحْوُهُ. وَفِي رِوَايَةٍ عَنْ ابْنِ مَسْعُودٍ: فَأَنْصَبْ إِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ بَعْدَ فَرَاعِكَ مِنَ الصَّلَاةِ وَأَنْتَ جَالِسٌ.

وَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ: {فَإِذَا فَرَعْتَ فَأَنْصَبْ يَغْنِي: فِي الدُّعَاءِ}.

وَقَالَ زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ، وَالصَّحَّاحُ: {فَإِذَا فَرَعْتَ أَيُّ: مِنَ الْجِهَادِ} فَأَنْصَبْ أَيُّ: فِي الْعِبَادَةِ إِلَى رَبِّكَ "

ترجمه: دا وينا د الله تعالى "فَإِذَا فَرَعْتَ فَأَنْصَبْ" وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَب" يعني ڪله چي د دنيا د ڪارونو او د مصروفياتو نه فارغ شي او د هغي د تعلق نه ڪٽ شي نو خان سترے ڪرہ په عبادت ڪنبي او اودريزه عبادت ته چست او فارغ البال، او خالص ڪرہ رب خپل ته نيت او رغبت، او هم د دي قبيل نه دے قول د رسول ﷺ په هغه حديث ڪنبي چي په صحت ئي اتفاق ڪرے شوے دے، چي مونڱ نه صحيح ڪيري چي خوراك حاضر وي (او انسان

سخت وړې وي) او نه هغه وخت چي انسان لره
دفع کوي اودس ماتي. او هم دغه شان وينا درسول
ﷺ چي کله مونځ اودرېږي اوروتی (د
ماسختن) هم حاضره شي نو شروع په روتی اوکړی
(مطلب چي کله انتهائي وړې وي) او امام مجاهد
رحمته په دي ايت کښي فرمائي چي کله فارغ شي د
دنیا د کار نه نوځان سترې کره رب ته او د ده نه په
يو بل روايت کښي دي چي کله مونځ ته اودرېږي
نو خپل حاجت کښي ځان سترې کره. او د عبد الله
بن مسعود رحمته نه روايت دے: چي کله ته فارغ
شي د فرائضو نه نو ځان سترې کره د تهجدو په
مونځ کښي، او ابن عياض رحمته نه هم دغه شان
روايت دے. او په يو روايت کښي د عبد الله بن
مسعود رحمته نه داسي نقل شوي دي چي د مونځ نه
روستو کله چي ته ناست ئي. او علي بن ابي
طلحه رحمته د عبد الله بن عباس رحمته نه روايت
کوي، يعني ځان سترې کره په دعا کښي، او زيد بن
اسلم او امام ضحاک رحمته فرمائي: چي کله ته فارغ
شي د جهاد نه نو ځان سترې کره په عبادت کښي.

خلاصه دا شوه چي د "فانصب" په معني او مفهوم کښي تقريباً اوو (۷) اقوال دي لکه څنگه چي د تفسير ابن کثير په حواله ذکر شو، احتمالات ډير دي صرف دعا متعينه نه ده، نو فلهاذا إِذَا جَاءَ الْأَحْتِمَالُ بَطَلَ الْأِسْتِدْلَالُ. يعني چي کله په دي معني کښي د نورو معانيو احتمال هم شته نو دليل تري په دعا نيول صحيح نه شول،

(۲) او که بالفرض مونږ اومنو چي صحيح ده مراد تري نه دعا ده بيا هم تري دعا بعد الجنازه نه ثابتيږي، ځکه چي هم ستاسو د قول مطابق کلمه د "الصلوة" مطلق ذکر ده، او دا د اصول فقه قاعده ده چي: الْأَمْلَقُ إِذَا أُطْلِقَ يُرَادُّ بِهِ الْفَرْدُ الْكَامِلُ. چي څيز کله مطلق ذکر کړي شي نو مراد تري فرد کامل وي او د جنازي مونځ فرد کامل د عامو مونځونو نه دے، ځکه چي د جنازي مونځ اکثره دعا ده نو قياس د جنازي د مونځ په عامو مونځونو قياس مع الفارق دے که څوک اعتراض اوکړي چي امام ابن ماجه او امام ابو داؤد عليه السلام بابونه لگولي دي او لفظ د صلاة ئي ورته استعمال کړي، نو جواب دا دے چي دائي مجازاً وييلي دي، ځکه چي په دي کښي رکوع، سجده، قراءت، وغيره نشته. مونځ به مسجد کښي کولے شي او جنازه مسجد کښي بلا عذر ناجائز ده. نو دا دعا ده، لکه چي شامي کښي دي

"وَفِي التَّنْفِ هِيَ فِي قَوْلِ أَبِي حَنِيفَةَ وَأَصْحَابِهِ دُعَاءٌ عَلَى الْحَقِيقَةِ وَلَيْسَتْ بِصَلَاةٍ لِأَنَّهُ لَا قِرَاءَةَ فِيهَا وَلَا رُكُوعَ وَلَا سُجُودَ.. الخ" (جلد ۱ صفحه ۴۲۳ ناشر: دار الفكر-بيروت) يعني د جنازي مونځ د امام ابوحنيفه رحمته الله عليه او د هغه د شاگردانو په نيز حقيقتاً دعا ده او مونځ نه دے ځکه چي په دي کنيي قراءت، رکوع او سجده نشته. هم دغسي صاحب البحر رحمته الله عليه فرمائي: لِقَوْلِهِمْ إِنَّ حَقِيقَتَهَا هُوَ الدُّعَاءُ وَالْمَقْصُودُ مِنْهَا (جلد ۲ صفحه ۱۹۳ ناشر: دار الكتاب الإسلامي). يعني د جنازي د مونځ حقيقت دعا ده او هم دا مقصود ده. لهذا د عبد الله بن عباس رضي الله عنهما مراد پنځه وخته مونځونه دي، نه د جنازي مونځ لکه چي د امام قتاده، امام مقاتل او امام کلبی رحمته الله عليه نه داسي الفاظ نقل دي: مِنَ الصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ (تفسير مظهري جلد ۱۰ صفحه ۲۹۴ ناشر: مكتبة الرشدية - الباكستان)، يعني چي کله د پنځه وخته مونځ نه فارغ شي، او صلاة مکتوبه هغي ته وائي چي وقت مقرر اولري، او د جنازي د مونځ وخت نه دے مقرر. فقط.

(۳) بل دا چي که بالفرض و المحال ثابت هه شي نو انفرادي او په پټه به ثابتېږي، نه اجتماعي، اهتامي، جهري او التزامي. فافهم.

نو خلاصه دا شوه چي د قرآن د يو آيت نه هم د جنازي

نه پس دعا نه ثابتڀري ، ڪه ڇوڪ ئي د ثابتولو ڪوشش اوکري نو دا به تحريف في القرآن او تفسير بالرائ او بالهوى وي چي ڊيره خطر ناکه گناه ده. الله تعالى دي مونڊ د دي نه اوساتي .امين يا رب العالمين.

ڇلورم دليل:

مولوي اياز صاحب او د هغه مشران مولوي احمد رضا خان بريلوي صاحب او مفتي احمد يار خان صاحب د احاديثو نه د جنازي نه پس د دعا د ثابتولو يو ناکامه ڪوشش ڪڙي دے ، خو دوي چي ڇومره دلائل ذکر ڪري دي د يو هم جنازي نه پس اجتماعي اهتامي او جهري دعا سره ذره برابر هم تعلق نشته ڇنگه به چي مخڪڻبي تفصيلاً ذکر راشي. ان شاء الله تعالى. بلڪه د ڇينو تعلق د مطلق دعا سره دے چي دا خاصه دعا تري نشي ثابتيدے. او د ڇينو تعلق د ڇلورم تڪبير نه پس او د سلام گرڇولو نه مخڪڻبي سره دے . وغيره وغيره. اول ديويو حديث نه استدلال ذکر ڪولے شي بيا به جوابات . ان شاء الله تعالى.

"اول حديث په اثبات د دعا بعد الجنازه:

"وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِذَا صَلَّيْتُمْ عَلَى الْمَيِّتِ فَأَخْلِصُوا لَهُ الدُّعَاءَ". (رواه أبو داود وابن ماجه)

ترجمه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمائي چي حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرمائي دي چي کله تاسي په مري باندي مونځ وکړي نو دغه مري ته خالصه دعا وکړي.

فائده: حديث شريف کښي لفظ د فَاخْلَصُوا راغلي ده، چي فاء په دي داخله شوي ده، او په اصول الشاشي ص ۵۴ کښي ذکر دي اَلْفَاءُ لِلتَّعْقِيبِ مَعَ الْوَصْلِ. ترجمه: فاء د پاره د تعقيب مع الوصل راځي.

او په مختصر المعاني ص ۹۳ کښي ذکر دي: اِنَّ اَلْفَاءَ تَدُلُّ عَلَي التَّعْقِيبِ ترجمه: يقينا فاء په تعقيب دلالت کوي نو د حديث پاك معنى دا شوه چي کله هم تاسي د جنایي د مونځ نه فارغه شي نو مري ته متصل خالصه دعا وکړي. که چرته څوک ووايي چي د دي نه مراد د سلام نه مخکښي دعا کول دي يعني اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّتِنَاوَمَيِّتِنَاوَشَاهِدِنَاوَعَائِبِنَا... الخ نو ددي اعتراض جواب دا ده چي دا محض دعوي ده بلا دليله او کچرته سوچ وکړيشي په اَللّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّتِنَاوَمَيِّتِنَاوَشَاهِدِنَاوَعَائِبِنَا... الخ نو دا مري ته

خالصه دعا نده بلکه دا عامه او مشترکه دعا ده
 ټول ژوندي او مړي، حاضر او غائب، مذكر او
 مؤنث پکښي شامل دي، او محبوب ﷺ مبارک
 خو امر د خالص دعا فرمائيلے دے چي هغه ورستو
 د مانځه نه ده، او بعضی خلق د عناد د وجه نه دي
 صحيح حديث ته ضعيف وائي نو د هغي اول منعي
 جواب دا دے چه ملاعلي قاري رضى الله عنه په مرقات
 شرح مشكاة جلد ۴ ص ۵۹ کښي د حافظ ابن
 حجر رضى الله عنه په حواله ليکلي دي چي امام ابن حبان
 رضى الله عنه دي حديث ته صحيح ويلي دي او دويم
 جواب منعي دا دے چي دا حديث ضعيف ندے
 بلکه حسن دے، ځکه چي دا ډير لوي لوي
 محدثينو رضى الله عنهم خپل کتابونو کښي درج کړے دے نو
 گوي که دَ ته تلقي بالقبول حاصله ده او دريم
 جواب تسليمي دا دے چه که چرته دا ضعيف هم
 شي نو استحباب په حديث ضعيف هم ثابتيري، او
 فضائلو کښي بطور احتياط په حديث ضعيف عمل
 هم د اصول حديث د امامانو نه ثابت دے.

وگوري فتح القدیر ج ۱ ص ۴۶۷، وَالْإِسْتِحْبَابُ

يُثْبِتُ بِالضَّعِيفِ. ترجمه: او استحباب په ضعيف
حديث هم ثابتېږي."

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چې دي نه مراد د خلورم تکبير نه مخکښي او د دريم تکبير نه پس دعا مراد ده، افسوس په دي خبره دے چې مولوي اياز علي صاحب د مرقاة شرح المشكاة نه د حديث صحيح نقل کوي خو کاش چې يوه صفحه مخکښي ئي هم دغه شرح مطالعه کړې وے، هم په دغه شرح کښي ملا علي قاري رحمته الله د مالک بن هبيرة رضي الله عنه د حديث په تشریح کښي ليکلي دي: وَلَا يَدْعُو لِلْمَيِّتِ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ لِأَنَّهُ يُشْبِهُ الزِّيَادَةَ فِي صَلَاةِ الْجَنَازَةِ.

ترجمه: د جنازي د مونځ نه پس به د مړي د پاره دعا نه غواړي ځکه چې دا د جنازي په مونځ کښي د زيادت په شان ده.

نو که د مولوي اياز علي شاه صاحب او د هغه داسي نورو مشرانو بريليانو لکه مفتي احمد يار خان صاحب وغيره د قول مطابق د حديث مراد د جنازي نه پس دعا وي نو د ملا علي قاري رحمته الله دي قول سره به څه کوي؟!

او افسوس خو دا دے چي د تصحيح په باب کښي ئي په ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ اعتماد شته ځکه چي هغه د دوي د خواهش مطابق ده ،ليکن چي همدغه ملا علي قاري رحمۃ اللہ علیہ د جنای د مونځ نه پس دعا نه منع کوي نو دا خبره نه مني ځکه چي د دوي د هوۍ او خواهش خلاف ده. **فَيَا لَلْعَجَبُ!!** نو دا د کوم ځائے انصاف دے؟ تاسوسوچ اوکړئ دا خو به د يهودو علماؤ په قدم چرته قدم نه وي؟ الله تعالي دي مونږ په حقه لار روان کړي. امين ثم امين.

(۲): هر چي د فاء د تعقيب والا مسئله ده نو جواباً عرض دے چي دا منو چي فاء د تعقيب د پاره راځي ليکن دا د **ثم** په شان د تعقيب بالفعل د پاره نه راځي بلکه د تعقيب مع الوصل د پاره راځي ديکښي معمولي غوندي تعقيب زماني وي لکه د اصولو په کتابونو کښي داسي ليکلے شوي دي. نو د حديث نه دا معلومه شوه چي امام او مقتديان مونځ ته اودريري او تکبير تحریمه اوائي نو فوراً دي دعا د مري د پاره په سنت طريقه شروع کړي اول دي د الله تعالي حمد و ثناء او بيا په نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم باندي درود او بيا د مري د پاره په اخلاص سره دعاو استغفار اوکړي او بيا دي سلام اوگرځوي. په داسي طريقه باندي دعا قبوليت ته ډيره نزده وي، ثناء او درود او دعا للميت

د جنازي نه جدا شپارل بالکل صحيح نه ده.

دا کوم مطلب چي مونږ د فاء د تعقيب بيان کړو دا د قرآن پاک او احاديثو نه ثابت دے ، راځي اوگوري مشيت نمونه از خروارے:

الله تعالى فرمائي:

"وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ."

او کله چي قرآن لوستل شروع شي نو غوږ ورته کيدئ او چپ شي دي د پاره چي په تاسو رحم اوکړے شي.

دي ايت ته اوگوري إِذَا شرطيه ده او په فعل ماضي داخل شوي ده او فَاسْتَمِعُوا كُنْبِي فاء جزائيه ده يعني د تعقيب مع الوصل د پاره ده نو معنى به داسي شي چي کله تلاوت شروع شي نو فوراً چپ شئ او غوږ کيدئ. او که مونږ داسي مطلب واخلو لکه تاسو چي په حديث مبارك كُنْبِي اخستے دے نو بيا به داسي ترجمه شي چي کله تلاوت ختم شي نو بيا چپ شئ او غوږ کيدئ. نو مطلب ټول گډ وډ شو څه فائده ئي اونکره .

دغه شان په سورة النحل كُنْبِي الله تعالى فرمائي:

"فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ" (98)

ترجمه: چي ڪله تاسو (اے نبي ﷺ) د قران پاڪ
تلاوت شروع ڪوئ نو په الله تعالى سره د شيطان
مردودنه پناه اوغواڙي.

دي ايت مبارڪ ڪنبي هم د مخڪنبي ايت په شان اِذَا.
فعل ماضي، او فاء تعقيبيه راغلي ده، او مطلب دايت ڪريمه دا
دے چي د تلاوت د شروع ڪولو نه مخڪنبي اعوذ بالله اوايه. ڪه
ستاسو د طريقي مطابق ترجمه اوکرو نو معنيٰ به داسي شي چي
ڪله تاسو د قران پاڪ تلاوت اوکري نو بيا اعوذ بالله اوائي، او دا
معنيٰ مراد نه ده اتفاقاً.

هم داسي د حضرت ابوهريره رضی اللہ عنہ نه په يو مرفوع حديث
ڪنبي نقل دي: "وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا" يعني چي ڪله امام تلاوت
شروع ڪري نو فوراً چپ شئ. اوس ڪه د دي حديث معنيٰ مونڊو
ستاسو د طريقي مطابق اوکرو نو داسي به شي چي ڪله امام
قرات ختم ڪري نو بيا تاسو چپ شئ. حالانڪه دا معنيٰ بالڪل
غلطه ده. داسي نور بي شماره ايتونه او احاديث موجود دي په
دي اکتفا ڪولے شي. نو لھذا د دي حديث هم دا معنيٰ نه ده چي
تاسو جنازه اوکري نو بيا په اخلاص دعا اوکري، بلڪه معنيٰ دا
ده چي د جنازي په مونڊ ڪنبي کومي دعاگاني ڪيري نو په
اخلاص ئي ڪوئ. لڪه په رواياتو ڪنبي راڻي چي حضور ﷺ

به دومره درد او اخلاص سره د جنازي دننه دعاگاني وئيلي چي
خني صحابو رضي الله عنهم دا ارمان اوکړو چي د مرده په ځائے مونږ
وے. هم ددي حديث په شرح کښي ملا علي قاري رحمته الله عليه فرمائي:

"قَالَ ابْنُ الْمَلِكِ: أَيْ: ادْعُوا لَهُ بِالْإِعْتِقَادِ وَالْإِخْلَاصِ أَه.
وَيُمْكِنُ أَنْ يَكُونَ مَعْنَاهَا جَعَلُوا الدُّعَاءَ خَاصًّا لَهُ فِي الْقَلْبِ وَإِنْ
كَانَ عَامًّا فِي اللَّفْظِ".

ترجمه: ابن ملك رحمته الله عليه فرمائي: يعني په عقیده او
اخلاص ورته دعا اوکړئ، او دا هم ممکن ده چي دا
معنی ئي وي چي په زړه کښي ورته خاصه دعا
اوکړئ اگر چي په لفظ کښي عامه ده.

نو دي تشریح سره مولوي اياز علي شاه صاحب هغه
خبره هم ختمه شوه چي "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيَّتَانَا وَمَيِّتِنَا وَشَاهِدِنَا وَ
غَائِبِنَا... الخ" دعا عامه ده،

او په دي خبره بل دليل دا دے چي په 'المدونة الكبرى'
ج ۱ ص ۱۷۴ کښي د دي حديث الفاظ داسي نقل کړي
دي: "فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْمَيِّتِ أَخْلَصُوا بِالْدُّعَاءِ" ترجمه: يعني د
جنازي په مونځ کښي دننه دعا په اخلاص کوي.

نو دا حديث صريح دے او د هغه حديث تشریح او
تفصيل دے، نو دي حديث سره به څه کوي؟

پنځم دليل:

مولوي اياز علي شاه صاحب ليکي:

"عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى الْمُنْفُوسِ
ثُمَّ قَالَ: "اللَّهُمَّ أَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ"

ترجمه: د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نه روايت دے چي
نبي کریم صلی اللہ علیہ وسلم په يو معصوم باندي د جنازي مونځ
ادا کړو او بيا ئي د جنازي مانځه نه پس وفرمائيل
اے الله دي معصوم له د عذاب د قبر نه پناه
ورکړي.

فائده: مختصر المعاني ص ۹۳ کښي دي اِنَّ الْفَاءَ
تَدُلُّ عَلَى التَّعْقِيبِ مِنْ غَيْرِ تَرَاحٍ وَتُمْ عَلَى التَّرَاخِي.
ترجمه: يقينا فاء دلالت کوي په ورستو والي باندي
بغير د درنگ نه او ثم دلالت کوي په ورستو والي
باندي سري د درنگ نه. يعني کله چي محبوب صلی اللہ علیہ وسلم
مونځ د جنازي ادا کړونو بيا ئي ورپسي دعا
اوکړه. پس معلومه شوه چي دعا بعد الجنازه بدعت
نه ده سنت مصطفي صلی اللہ علیہ وسلم ده. اوکه څوک اوائي چي
معصوم خو پاک وي هغه ته ئي ولي دعا کوله نو

جواب دا دے چي دا دعا تعليمًا وه يعني مونڙ ته د
تعليم د پاره چي زه ئي معصوم ته کوم نو تاسو خو
ئي مشرانو ته خامخا کوي. انتهی بلفظه.

جوابات:

(۱): اول جواب دادے چي دا حديث مرفوع نه دے
بلکه موقوف دے، يعني دا جنازه حضور ﷺ نه ده کري بلکه
حضرت ابو هريره رضی اللہ عنہ کري ده چي سعيد ابن المسيب رضی اللہ عنہ تري
نقل کري ده. تمامو د احاديثو کتابونو داسي نقل کري ده، البته
بعضي راويانو په غلطی سره دا مرفوع گرځولے دے. امام
بيهقي رضی اللہ عنہ په خپل کتاب "اثبات عذاب القبر" کښي د دي
روايت لاندې ليکي:

"أَخْبَرَنَا أَبُو الْحَسَنِ بْنُ بِشْرَانَ، بِعَدَاةٍ، أَنَّ أَبَا جَعْفَرٍ الرَّزَّازَ،
ثَنَا أَحْمَدُ بْنُ الْوَلِيدِ، ثَنَا شَاذَانُ، أَنَّ شُعْبَةَ، ثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنْ
سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، بِنَحْوِهِ مَوْثُوقًا، وَكَذَلِكَ رَوَاهُ
شَاذَانُ، عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ مَوْثُوقًا"

مطلب دا چي دا روايت شاذان د سعيد بن المسيب
او د سفیان ثوري او هغه د يحيى بن سعيد رضی اللہ عنہ نه
موقوف نقل کړے دے، يعني دا عمل د حضور ﷺ

نه دے بلڪه د حضرت ابو هريره رضي الله عنه عمل دے.

اصل حديث په تمامو ڪتابونو ڪنبي داسي دے :

"عن سعيد بن المسيّب، عن أبي هريرة، رضي الله عنه، "أنه

صلى على النفوس، ثم قال: "اللهم أعذه من عذاب القبر"

ترجمه: سعيد بن المسيّب رضي الله عنه د حضرت ابو هريره

رضي الله عنه نه نقل ڪوي چي حضرت ابو هريره رضي الله عنه به

معصوم جنازه اوکړه او بيا ئي دا دعا اوکړه، چي اے

الله د عذاب قبر نه ئي اوساتي.

په منتقى شرح د مؤطا ڪنبي دي:

"مالک عن يحيى بن سعيد أنه قال سمعت سعيد بن المسيّب

يقول صليت وراء أبي هريرة على صبي لم يعمل خطيئة قط

فسمعه يقول اللهم أعذه من عذاب القبر"

سعيد بن المسيّب رضي الله عنه فرمائي چي ماحضرت ابو هريره

رضي الله عنه پسي د جنازي مونڱ اوکړو په داسي ماشوم

چي بالڪل ئي گناه نه وه ڪري نوما د هغوي رضي الله عنه نه

واوريدل چي فرمايل ئي : يا الله د عذاب قبر نه ئي

اوساتي.

(۲): دويم جواب دا دے چي دي حديث نه په کومه

طريقه تاسو د دعا د اثبات ناکامه ڪوشش ڪړے دے، تر نن

اورځي پوري کوم يو محدث د دي حديث نه دا دعا ثابته کړي ده؟؟، ستاسو د باطلاي دعوي مطابق دعا بعد الجنازه سنت ده نو دي محدثينو د دي حديث په تشریح کښي ولي دا سنت نه ذکر کولو ، او چي دا سنت شوه نو دومره گنړ تعداد فقهاء کرامو رحمهم الله نعوذ بالله دومره گستاخان وو چي يو سنت عمل ته مکروه وائي !!.

(۳): دريم دا چي حضرت صاحب فرمائي چي دا دعا تعليمًا وه يعني مونږ ته د تعليم د پاره چي زه ئي معصوم ته کوم نو تاسو خو ئي مشرانو ته خامخا کوئ.

دا د خيتي نه تشریح ده او اتباع د خپلو خواهشاتو ده. او که نه وي نو د يو محدث حواله دي پيش کړي او انعام دي حاصل کړي. د دي حديث په تشریح کښي امام أبو الوليد سليمان بن خلف بن سعد بن أيوب بن وارث التجيبي القرطبي الباجي الأندلسي رحمهم الله (المتوفى: 474هـ) فرمائي:

"وَقَوْلُهُ اللَّهُمَّ أَعِزَّهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ يَحْتَمِلُ أَنْ يَكُونَ أَبُو هُرَيْرَةَ اعْتَقَدَهُ لَشَيْءٍ سَمِعَهُ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - أَنَّ عَذَابَ الْقَبْرِ عَامٌّ فِي الصَّغِيرِ وَالْكَبِيرِ وَأَنَّ الْفِتْنَةَ فِيهِ لَا تَسْقُطُ عَنِ الصَّغِيرِ لِعَدَمِ التَّكْلِيفِ فِي الدُّنْيَا".

(المنتقى شرح الموطأ جلد ۲ صفحه ۱۶ ناشر: مطبعة السعادة - بجوار
محافظة مصر)

ترجمه: او د حضرت ابو هريره رضي الله عنه قول چي "يا الله
د عذاب قبرنه ئي اوساتي" احتمال لري چي حضرت
ابو هريره رضي الله عنه دا عقیده لرله چي عذاب قبر عام دے
معصوم او لوي دواړو د پاره، د خه وجه نه چي
اوريدلي به ئي وي د نبي کریم صلی الله علیه و آله نه. او دا چي
په دنيا کښي د نه مکلف والي د وجي نه تري د قبر
سوال نه ساقطیږي.

تاسو وکتل چي دومره عظیم محدث د حضرت ابو
هريره رضي الله عنه د دعا دا وجه بیان کړه چي شائد د نبي کریم صلی الله علیه و آله نه
ئې د ماشوم باره کښي اوريدلي وي چي د نه به هم قبر کښي
تپوس کيږي، نو ځکه ورته حضرت ابو هريره رضي الله عنه په مونځ کښي
دنه دعا اوکړه. دا دعا د جنازي نه پس نه وه، تاسو اوکتل چي
سعيد بن مسيب رضي الله عنه او فرمايل چي ما حضرت ابو هريره رضي الله عنه
پسي د جنازي مونځ اوکړه نو ماتري واوړيدل يعني د جنازي په
درميان کښي.

نو لهذا د مولوي اياز صاحب د ثم والا قصه هم ختمه
شوه، دلته خو فاء راغلي ده چي مونږ ئي تفصيل مخکښي بيان

کړے دے.

او بله دا چي دا د جنّازي نه پس دعا دي عظيم محدث
او داسي نورو محدثينو ولي دي حديث نه ثابت نه کړه حالانکه
بقول خصم خو سنت ده؟!

شپږم دليل:

"أَنَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى صَبِي فَقَالَ
اللَّهُمَّ قَهْ عَذَابَ الْقَبْرِ" (شرح الصدور بحال
الموتى و القبور ص ٦٣)

ترجمه: يقيناً امام الانبياء محمد مصطفي ﷺ په يو
معصوم باندي د جنّازي مونځ ادا کړو بيا ئي بطور
تعليم دا دعا او فرمايله چه اے الله دا معصوم د
عذاب قبر نه وساته. (دلته د عذاب قبر نه تنگي د
قبر مراد ده)

(نوټ) کم خلق چي دعا بعد الجنّازي باندي د
بدعت فتوى ورکوي لږ عبرت دي ونسي چه ايا
پيغمبر ﷺ مبارك نه يو کار ثابت شي هغه سنت
وي اوکه بدعت (انتهی بلفظه)"

جوابات:

(١): اول جواب دا دے چي د دی حديث مبارك د دعا

بعد الجنّازي سره هېڅ تعلق نشته. د دي حديث نه مخکښي هم په دغه کتاب کښي امام جلال الدين سيوطي رحمته الله عليه باب لکولې دے: "باب من لا يسأل في القبر" يعني دا باب د هغه چا باره کښي دے چي هغوي نه به په قبر کښي تپوس نه کيږي. او بيا ئي هغه څوک ذکر کړي دي چي د هغوي نه په قبر کښي تپوس نه کيږي ، نو بيا داسي فرمائي: "وَمَا كَفَرَ عَلَيْهِ السُّؤَالُ عَنْهُ الْأَطْفَالُ هَلْ يَسْأَلُونَ وَهَذِهِ الْمَسْأَلَةُ ذَكَرَهَا ابْنُ الْقَيْمِ فِي كِتَابِ الرُّوحِ وَحَكَى فِيهَا قَوْلَيْنِ لِلْحَنَابِلَةِ أَحَدُهُمَا نَعَمْ لِحَدِيثٍ... الخ" ترجمه: او هغه مسئله چي ډير زيات سوال د هغي باره کښي کيږي هغه دا ده چي ايا د معصومانو نه به تپوس کيږي؟ او دا مسئله امام بن القيم رحمته الله عليه په کتاب الروح کښي ذکر کړي ده او په هغي کښي ئي د حنبلينانو دوه اقوال نقل کړي دي، يو قول دا ذکر کوي چي هو يعني تپوس به تري کيږي او دا د هغه حديث د وجي نه ... الخ. او بيا دغه پورتنۍ حديث راوړي. او د حديث نه دا استدلال کوي چي معصومانو نه به هم تپوس کيږي ځکه حضور صلوات الله عليه ماشوم ته دعا کړي ده چي د عذاب قبر نه ئي اوساتي.

او دعا د مغفرت په جنّازي کښي دننه کيږي نه د جنّازي نه پس. او که بالفرض د دي حديث د جنّازي نه پس دعا سره څه تعلق وے نو امام جلال الدين سيوطي رحمته الله عليه بيا داسي باب

لکولے وے: بَابُ هَلْ يَدْعُو بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ ؟ نو معلومه شوه چي دا استدلال د مولوي اياز صاحب بالکل غلط دے.

(۲): دويم جواب دا دے. چي دا حديث هم هغه حديث دے کوم چي د سعيد بن مسيب رضي الله عنه به حواله د حضرت ابو هريره رضي الله عنه نقل شوے دے، او د هغي جواب اوشو، او هر چي د حضور ﷺ ماشوم ته دعا کول دي نو ثابت نه دي دا په راويانو خلط راغلے دے، د حضور ﷺ عمل داسي په يو حديث کښي راغلے دے:

"عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى صَبِيٍّ أَوْ صَبِيَّةٍ
قَالَ لَوْ نَجَّ أَحَدٌ مِنْ صَبِيَّةٍ أَوْ صَغُطَةٍ الْقَبْرِ لَنَجَّاهَا هَذَا الصَّبِيُّ
"(المعجم الاوسط جلد ۳ صفحه ۱۴۶ ناشر: دار الحرمين -
القاهرة)

ترجمه: حضرت انس رضي الله عنه فرمائي چي نبي کريم ﷺ
د يو ماشوم جنازه اوکره يا د يو ماشومي او بيا ئي
اوفرمايل: که چرته د قبر د تنگي نه يا داسي ئي
اوفرمايل د ضغتي (تنگي د قبر) نه خوک بچ کيدے
شوے نو دا ماشوم به بچ شوے وے.

نو دي حديث کښي د دعا ذکر نشته دے، او بله دا چي
دا حديث مرسل هم دے، لکه هم دي حديث لاندي امام ضياء

الدين أبو عبد الله محمد بن عبد الواحد المقدسي (المتوفى: 643هـ) ليکي: رَجَالُهُ ثِقَاتٌ وَالْأَصَحُّ أَنَّهُ مُرْسَلٌ. چي رجال ئي ثقه دي خو صحيح دا ده چي دا حديث مرسل دے.

(الأحاديث المختارة أو المستخرج من الأحاديث المختارة ما لم يخرج البخاري ومسلم في صحيحهما)

اووم دليل:

مولوي اياز صاحب او د هغوي مشران مفتي احمد يار خان صاحب وغيره د دي لاندي حديث نه د جنازي نه پس دعا ثابتوي، راخي اوگورئ، (الفاظ د مولوي اياز صاحب دي).

"هروي" أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَّى عَلَى جَنَازَةٍ فَلَمَّا فَرَغَ جَاءَ عُمَرُ وَمَعَهُ قَوْمٌ فَأَرَادَ أَنْ يُصَلِّيَ ثَانِيًا، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ: - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - الصَّلَاةُ عَلَى الْجَنَازَةِ لَا تُعَادُ، وَلَكِنْ أَدْعُ لِمَمِّتٍ وَاسْتَغْفِرْ لَهُ"

ترجمه: روايت شوه دے چي نبي اکرم ﷺ يو ځل جنازي باندي مونځ ادا کړو، نو هر کله چي د مونځ نه فارغه شو نو حضرت عمر رضی اللہ عنہ سره د خپلو ملگرو تشریف راوړو (او حال دا وو چي د جنازي مونځ تري شوه وو). نو ده مبارک اراده اوکړه چي په دغه مړي دويم ځلي د جنازي مونځ ادا کړي نو

پيغمبر ﷺ مبارك ورباندي پوه شو او ورته يی ووفرمائيل چي مري باندي دويم ځل د جنازي مونځ نه ادا کيږي ليکن ته مري ته دعا اوکړه او دعا ورله اوغواړه.

فائده: معلومه شوه چي د جنازي نه پس دعا بدعت ندے ځکه چي امام الانبياء عليه و عليهم الصلاة والسلام پري حکم فرمائيلے دے او پيغمبر ﷺ په بدعت حکم نکوي ، دلته بعضي خلق د معصومانو اعتراض کوي چي مونږ جنازي نه پس د هغه خلقو دعا ته بدعت وايو کمو خلقو چي د جنازي مونځ کړے وي او بيا هغي دعا کوي کچرته چا مونځ د جنازي نه وي کړے او هغه جنازي نه پس دعا کوي نو هغه منع نه ده د دي خبري جواب دا دے چي مثلاً د خالد ځوي وفات شو عثمان ئي ملگرے وو هغه جنازي ته حاضر نه شو بلکه داسي وخت ته راغلو چي سلام اوږيدلے وو، نو اوس به عثمان چا ته دعا کوي که معترض وائي چي خالد ته چي د مري پلار دے، نو زه وایم چي خالد به د عثمان په دعا امين وائي او کنه؟ که

معترض وائي چي هو ، نو زه وايم چي امين خو هم
دعا ده بيا ديتنه ولي جائز وائي ؟ خو مڪمل منكر
شه چي پته اولگي چي په بل چا خرڅ شوے ئي ."
(انتهی)

جوابات:

(۱): دا اصول دي چي د دعوي او دليل په مينځ ڪنبي به
مطابقت او مماثلت وي ، دا يو داسي قانون دے چي مسلم دے
يعني هر څوك ئي مني ، بريليان حضرات د جنابي نه پس
اجتماعي ، جهري ، اهتامي دعا ثابتول غواړي او دليل داسي
روايت راوړي چي په هغي ڪنبي صرف دومره ذكر دے چي يو
كس نه جنازه اوشي او بيا هغه يوازي دعا اوکړي ، په دي روايت
ڪنبي دا کوم څائے ليکلے شوي دي ، چي حضرت عمر رضي الله عنه
فورًا د جنابي مونځ نه پس تشریف راوړو ، او بيا ئي خلق
راجمع کړل او خلقو ته ئي اوښل چي يو ځل الحمد لله او دري
ځله قل هو اوائی ، او بيا ئي په جمع سره دعا کوله او نورو خلقو
پري په زوره امين وښل .مولوي اياز صاحب وائي چي بعضي
خلق د معصومانو(ماشومانو) اعتراض کوي...الخ خو مولوي
صاحب ته دا پته نشته چي دا د معصومانو اعتراض نه دے بلکه
مسلمه قاعده ده، چي دليل او دعوي ڪنبي مطابقت ضروي دے

، د پښتنو مثل دے وائي " وهم دي يو خائے او اواز دي بل خائے کوي " نو دعوی دي يوه ده او دليل دي بل !!

بله دا چي په دي خبره هيڅ دليل نشته چي عمر فاروق رضي الله عنه د جنزاي نه پس کله راغلے دے ؟ فوراً ، لس منته بعد ، يوگهنته بعد ، د دفن نه پس ، وغيره وغيره دا ټول احتمالات کيدے شي ، فلهاذا إِذَا جَاءَ الْأَحْتِمَالُ بَطَلَ الْأِسْتِدْلَالُ. نو چي د هر يو احتمال شته نو د مولوي اياز صاحب دا خبره هم لغوه شوه چي فلانے به دعا کوي او ډنگلے به پري امين وائي ، وغيره وغيره.

(۲): دويمه دا چي د دي حديث د اجتماعي ، جهري دعا بعد الجنزاي سره هيڅ تعلق نشته ، دا حديث چي علامه کاساني يا امام برهان الدين رحمهما الله راوړے دے نو هغه د دي مسئلي د اثبات د پاره چي د چا نه جنازه اوشي او د مړي ولي نه وي نو دے به دوباره جنازه نه کوي بلکه صرف دعا دي اوکړي ، او شوافع رحمهم الله فرمائي چي دوباره جنازه کولے شي.

(۳): دريم دا چي د دي حديث سند ذکر کړه ، يا ئي د يو معتبر د احاديثو کتاب کښي اوبښايه.

اتم او نهم دليل:

مولوي اياز صاحب او بريليان حضرات د دي لاندي دوو احاديثو نه هم استدلال کوي :

" وَرَوِيَ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَابْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُمَا - فَاتَتْهُمَا صَلَاةٌ عَلَى جَنَازَةٍ فَلَمَّا حَضَرَا مَا زَادَا عَلَى الْإِسْتِغْفَارِ لَهُ

ترجمه: روايت ڪرے شوءے دے چي حضرت عبدالله بن عباس او عبد الله بن عمر رضي الله عنهما نه يو جنازه فوت شوه نو ڪله چي دواړه حاضر شو نو دعا نه ٿي بل ڇه زيات اونڪڙل يعني مونڱ د جنازي ٿي دوباره اونڪڙو او فقط دعا ئي اوڪڙه. فائده: معلومه شوه چي دعا بعد الجنازه بدعت نه بلڪه سنت صحابه رضي الله عنهم ده.

وَرَوِيَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سَلَامٍ أَنَّهُ فَاتَتْهُ الصَّلَاةُ عَلَى جَنَازَةِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - فَلَمَّا حَضَرَ قَالَ: إِنَّ سَبَقْتُمُونِي بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالْدُّعَاءِ لَهُ،"

ترجمه: روايت ڪرے شوءے دے چي حضرت عبد الله بن سلام رضي الله عنه نه د حضرت عمر رضي الله عنه د جنازي مونڱ فوت شو نو ڪله چي حاضر شو (نو مونڱ خو شوءے وو) نو خلقو ته ٿي وفرمائيل ڪه تاسو زمانه اوراندي شوي په مونڱ د جنازي ڪنبي نو د جنازي نه پس په دعا ڪنبي به زمانه مخڪنبي نشئ.

مولوي اياز صاحب ليکي: دا روايت بالکل صريح دے په دعا بعد الجنازه کښي چي د عبد الله بن سلام رضي الله عنه پشان جليل القدر د جنازي نه پس دعا فرمائي ده، او که معترض وائي چي ده نه د جنازي مونځ شوه ووخکه ده دعا او کره او چي چانه د جنازي مونځ شوه وي د هغه دعا کول بدعت نه دے، بدعت د هغه چا دعا ده چي د جنازي مونځ ادا کړي او بيا ورپسي دعاگاني کوي نو زه به داسي او ايم چه معترض صاحب په مذکوره حديث کښي سوچ ندے کړے، چي عبد الله بن سلام رضي الله عنه کم الفاظ فرمائي دي نو د هغي نه خو د جنازي کونکي او د جنازي فوت شوي د دواړو دعا ثابته ده او هغه الفاظ دي: **إِنْ سَبَقْتُمُونِي بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالْدُعَاءِ لَهُ**، "کچرته تاسي زمانه د جنازي په مونځ کښي مخکښي شوي نو دعا کښي به زمانه مخکښي نشي يعني دعا خو به تاسو هم کوي ليکن زه به درنه مخکښي یم، (چي د هغي يو صورت دا هم جوړیدے شي چه شايد د مبارك دعا کوله او تمام خلقو پري امين ويلو او

امين وئيل هم دعا ده نو د جنازي نه پس دواړه
قسمه خلقو نه دعا ثابته شوه". (انتهی)

جوابات:

(۱): اول جواب هم هغه دے کوم چي د حضرت عمر فاروق رضي الله عنه د حديث د استدلال نه جواب کښي مخکښي تير شو چي د دي احاديثو د جنازي نه پس اجتماعي، اهتامي، جهري او بيا خاص کر التزامي دعا سره هيڅ تعلق نشته. بلکه دا هم احنافو د شوافعو رحمهم الله خلاف د استدلال په طور نقل کړي دي چي د جنازي مونځ دوباره جائز نه دے، چي کله ولي د مري جنازه کي شرکت کړے وي، کذا في البدائع و المحيط البرهاني و غير ذالك من كتب الحنفية. او که بالفرض ثابتېږي هم نو زيات نه زيات به تري انفرادي دعا ثابته شي، او هغي کښي زمونږ بحث او اختلاف نشته. که چرته د دعا بعد الجنازي سره ئي تعلق وے نو فقهاء کرامو رحمهم الله به خامخا ذکر کړي وے لکه چي سنگه په استسقاء وغيره کښي ئي ذکر کړي ده.

(۲): او بل داچي د حضرت عبدالله بن عباس او عبد الله بن عمر رضي الله عنهما په روايت کښي دا الفاظ: لَمَّا حَضَرَ مَا زَادَا عَلَى الْإِسْتِغْفَارِ لَهٗ "چي کله دوي دواړه حاضر شو نو دوي دواړو د استغفار نه علاوه بل هيڅ څه اونکړل.

نو " حَضَرًا او زَادًا " دواړه د تشنیه صیغې دي ، نو معلومه شوه چې دوي سره په دعا کښې نور څوک نه وو. نو لهذا د مولوي اياز صاحب دا خبره هم باطله شوه "چې دوي به دعا کوله او نورو به پرې امین وئیلو نو د دواړو خلقو دعا ثابت شوه ". ځکه که داسې وې لکه څنگه چې مولوي اياز صاحب وائي ، نو بیا الفاظ داسې پکار وو: مَا زَادُوا عَلَيَّ الْاِسْتِغْفَارِ .

(۳): او هر چې دا جمله " اِنْ سَبَقْتُمُونِي بِالصَّلَاةِ عَلَيْهِ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالْاَدْعَاءِ لَهُ " ده ، نو ددې نه هم استدلال کول باطل دي ځکه چې په دې کښې هیڅ یو داسې جمله نشته چې ترجمه یې داسې اوکړې شي: چې راشئ ماسره یو ځای په جمع دعا اوکړئ. ځکه که مراد یې په جمع سره دعا وې نو بیا د هغوي د ایسارولو ضرورت نه وو بلکه د هغوي د دعا نه پس به یې بیا په جمع سره کړې وې. بله دا چې دا دعا کله اوشوه ؟ دفن نه مخکښې یا ورستو؟ قبرستان کښې یا کور کښې ؟ په دې روایت کښې د دې هیڅ تعین نشته . او بیا د دې تعین هم نشته چې په دې کښې سبقت زماني دے او که کيفي او کمي ؟ نو لهذا معني به داشي چې اگر چې زه جنازه کښې شریک نه شوم لیکن زه به داسې د اخلاص نه ډکې دعاگانې اوکړم چې د جنازي کمه به پوره شي ، او تاسو به مانه هیچري مخکښې نه شئ. لکه چې

حضور ﷺ به ٻه جنازه ڪنبي دننه داسي ٻه اخلاص دعا ڪوله
چي بعضي صحابه ڪرامو رضينهم به دا ارمان اوکرو چي ڪاش د
ميت ٻه ڄائے ڄه وے. لکه چي عوف بن مالک رضيه نه نقل دي
(سنن نسائي جلد ۱ صفحہ ۳۰۶ مکتبه رحانيه).

اسم دليل:

"عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، قَالَ: مَاتَتِ ابْنَةُ لَهُ
فَخَرَجَ فِي جَنَازَتِهَا عَلَى بَغْلَةٍ خَلْفَ الْجَنَازَةِ، فَجَعَلَ
النِّسَاءُ يَرْتِينَ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى: " لَا تَرْتِينَ
فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ
الْمَرَاثِي وَلَكِنْ لِنَفْسٍ إِحْدَاكُنَّ مِنْ عِبْرَتِهَا مَا شَاءَتْ
" , قَالَ: ثُمَّ صَلَّى عَلَيْهَا فَكَبَّرَ أَرْبَعًا، فَقَامَ بَعْدَ
التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ بِقَدْرِ مَا بَيْنَ التَّكْبِيرَتَيْنِ يَسْتَغْفِرُ لَهَا
وَيَدْعُو، ثُمَّ قَالَ: " كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ يَصْنَعُ هَكَذَا "

ترجمه: د حضرت عبد الله بن ابي اوفي رضيه نه
مروي دي چي د ده مبارك لور وفات شوه نو دے د
جنڙي نه ٻس ٻه ڪچره (خچره) باندي سور وو او
زنانو چغي سوري وهلي نو حضرت عبد الله بن ابي
اوفي رضيه دغي بنحو ته وفرمائيل چي چغي سوري

مه وهی ځکه چې نبي اکرم ﷺ د دي نه منع فرمائلي ده، او څوک چې ژړا غواړي نو (د اواز نه بغير) چې څومره اُنسکي ئي خونبي وي نو توي دي کي، بيا راوي فرمائي چې بيا ئي پدغه جينئ د جنازي مونځ کښي څلور تکبيرات ووئيل او بيا د څلورم تکبير او سلام نه پس په مقدار د دوو تکبيرونو ولاړ وو چې دغي جينئ له ئي بخنه غوخته او دعا گاني ئي ورته کولي او بيا ئي اوفرمايل چې نبي اکرم ﷺ مبارک به داسي کول.

فائده: معلومه شوه چې د جنازي نه پس دعا د صحابه کرامو رضی اللہ عنہم هم معمول وو او چې څوک وائي چې د جنازي نه پس دعا پيغمبر ﷺ مبارک نه ده کړي نو دا په هغه مبارک افتراء ده ځکه چې صحابه کرامو رضی اللہ عنہم نه ثابت شو چې محبوب ﷺ مبارک د جنازي نه پس دعا کوله.

وگوري سنن بيهقي جلد ٤ ص ٤٢. او که څوک ووائي چه د دغي دعا نه مانځه کښي دننه دعا مراد ده نو دا دعوي بلا دليلا ده ، ځکه چې مانځه کښي دعا د دريم تکبير نه بعد وي د څلورم تکبير نه بعد

نه وي بلڪه د خلورم تڪبير نه بعد متصل سلام
وي." (انتهی)

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چي د خيانت هم خه حد وي !!
په ترجمه ڪنبي هم مولوي اياز صاحب سخت خيانت ڪرے دے
،ده د دي الفاظو "فَقَامَ بَعْدَ التَّكْبِيرَةِ الرَّابِعَةِ بِقَدْرِ مَا بَيْنَ
التَّكْبِيرَتَيْنِ يَسْتَغْفِرُ لَهَا وَيَدْعُو"، ترجمه داسي ڪري ده: "او بيا د
خلورم تڪبير او سلام نه پس په مقدار د دوو تڪبيرونو ولاړ وو
چي دغي جيئي له ئي بخنه غوختله او دعا گاني ئي ورته
کولي". نو اول خيانت دا دے چي د حديث په الفاظو ڪنبي لفظ
د "بَعْدَ السَّلَامِ" يعني د سلام نه ورستو کوم ڄائے دے ؟ چي
نشته نو تا دا ترجمه چي "د سلام نه پس ..." ئي د کوم ڄائے نه
اوکره ؟

لهذا دا دعا د خلورم تڪبير نه پس او د سلام نه مخڪنبي
ده ،او افسوس دا دے چي مولوي اياز صاحب او د د مشرانو
سيفيانو بريليانو حضراتو ته هغه ترجمه الباب په نظر رانغلو کوم
چي امام بيهقي رحمۃ اللہ علیہ د دي حديث د پاسه ترلے دے. بلڪه د
افسوس د پاسه افسوس خبره دا ده چي مولوي اياز صاحب
وائي: "او که خوک ووائي چه د دغي دعا نه مانځه ڪنبي دننه

دعا مراد ده نو دا دعوي بلا دليله ده ، ځكه چي مانځه كښي دعا د دريم تكبير نه بعد وي د څلورم تكبير نه بعد نه وي بلكه د څلورم تكبير نه بعد متصل سلام وي."

نو دا يا جهالت دے د علم نه او يا ضد او حسد دے ، راځي چي اوگورو چي زمونږ خبره بلا دليله ده او كه دمولي ايا صاحب ؟: او بله دا چي دے وائي څلورم تكبير نه ورستو خو سلام وي. حالانكه دا يوه اختلافي مسئله ده زمونږ او د شوافعو په درميان كښي زمونږ ظاهر مذهب دا دے چي د څلورم تكبير نه پس او د سلام نه مخكښي دعا نشته او امام شافعي رحمته الله عليه فرمائي چي شته دے. نو دا حديث د شوافعو دليل دے چي حضرت عبد الله بن ابي اوفي رضي الله عنه د سلام نه مخكښي او د څلورم تكبير نه پس دعا كړي ده. نو زمونږ خبره بلا دليله نه ده ، كاش چي مولوي صاحب د دي حديث د پاسه باب ته كتلے وے چي امام بيهقي رحمته الله عليه څه باب لگولے دے ؟ كتونكو امام بيهقي رحمته الله عليه د دي حديث د پاسه دا باب لگولے دے: "بَابُ مَا رُوِيَ فِي الْاِسْتِغْفَارِ، وَالْاَدْعَاءِ مَا بَيْنَ التَّكْبِيرِ الرَّابِعَةِ وَالسَّلَامِ. ترجمه: دا باب دے په بيان د هغه احاديثو كښي چي نقل كړے شوي دي په باره د استغفار او دعا كښي په درميان د څلورم تكبير او سلام كښي. نو اوس د چا دعوي بلا دليله شوه ؟

مزید وضاحت دا دے چي د دي حديث راوي هَجَرِي د دي روايت خني حصه حذف کري ده ، چي هغه امام نووي رَحْمَةُ اللهِ په خپل کتاب "کتاب الاذکار" کښي د يو روايت نه ذکر کري ده. راځي اوگوري:

"وفي رواية: كبر أربعاً فمكث ساعة حتى ظننا أنه سيكبر خمساً، ثم سلم عن يمينه وعن شماله... الخ". ترجمه: او په يو روايت کښي دي چي څلور تکبيره ئي اوکړل نو بيا څه وخت ايسار شو (سلام ئي نه گرځولو) تر دي چي مونږ گمان اوکړو چي زر دے چي پنځم تکبير به هم اواښي بيا ئي ځي او کس طرف ته سلام اوگرځوو ..

اوس دا روايت مکمل صريح دے چي دا دعا په مانځه کښي دننه وه، نو اوس دعوی د چابلا دليله شوه ؟ د انصاف نه کار واخلئ او په حقه لار روان شی.

(۲): دويم جواب دا دے چي دا حديث په اعتبار د سند سره کمزور دے، په دي روايت کښي ابراهيم بن مسلم العبدي ابو اسحاق الکوفي المعروف بالهَجَرِي دے چي امام بخاري او امام نسائي رَحْمَةُ اللهِ ورته منکر الحديث وئيلے دے، امام ابن معين رَحْمَةُ اللهِ فرمائي حديث ئي هيڅ څيز نه دے، وغيره وغيره د

تمامو محدثينو په نيز كمزورۍ دے اوگوري " تهذيب التهذيب ج ۱ ص ۱۶۵ بحث ذكر من اسمه ابراهيم " يو نقصان په دہ كښي دا وو چي حذف او زيادت به ئي په روايت كښي كول لكه څنگه چي ئي دلته روايت مختصر ذكر كړے دے.

فائده :كه معترض اوائي چي " وَالْإِسْتِحْبَابُ يَثْبُتُ بِالضَّعِيفِ " چي استحباب په ضعيف هم ثابتېږي ، نو جواب دا دے چي صحيح ده ليكن دلته خو دا حديث د دعا بعد الجنازي سره هيڅ تعلق نه ساتي ، لكه چي مخكښي تير شو نو لهذا ستا دعوى خو بيا هم ثابته نشوه.

يوولسم دليل:

د بريليانو حضراتو بل دليل د غزوه موته واقعده ، چي حضور ﷺ په ممبر تشریف فرما شو او الله تعالي ورته تر شام پوري ټوله علاقه ښكاره كړه ، نو اوئي فرمائيل چي جهنمدا زيد بن حارثه رضی اللہ عنہ او نيوله او مخكښي روان شو او شهيد شو ، بيا داسي الفاظ دوي نقل كړي دي "حَتَّى اسْتَشْهَدَ وَ صَلَّى عَلَيْهِ وَ دَعَا لَهُ ... الخ" معني دا شوه چي حضور ﷺ پري د جنازي مونځ اوکړو او بيا ئي ورته دعا اوکړه .

نو دا حضرات د دي واقعي نه اجتماعي دعا بعد الجنازه

ثابتوي.

جوابات:

(۱): هم دا واقعه امام بخاري رحمته الله په خپل کتاب کښي داسي ذکر کړي ده:

" فَقَالَ أَخَذَ الرَّايَةَ زَيْدٌ، فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ جَعْفَرٌ فَأُصِيبَ، ثُمَّ أَخَذَ ابْنُ رَوَاحَةَ فَأُصِيبَ، وَعَيْنَاهُ تَذْرِفَانِ ..الخ "

ترجمه: بيا جهندا زيد رحمته الله اونيوله نو شهيد شو بيا جعفر رحمته الله اونيوله نو شهيد شو بيا عبد الله بن رواحه رحمته الله اونيوله نو شهيد شو، او دحضور صلی الله علیه و آله سترگي مبارکي بهيدي. (يعني د خفگان نه ئي ژړل)

نودا روايت صحيح دے او په دي صحيح روايت کښي نه دجنازي ذکر شته او نه د دعا، او هر چه د بريليانو حضراتو دليل دے نو هغه مرسل او ضعيف دے لهذا د صحيح روايت په په مقابله کښي يو مرسل او ضعيف روايت قابل قبول نه دے.

او ځني نورو رواياتو کښي اگر چي د دعا ذکر راغلي دے خو د جنازي ذکر پکښي نشته. اوگورئ سنن کبری د امام نسائي رحمته الله:

"ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَعِدَ الْمِنْبَرَ، وَأَمَرَ أَنْ يُتَادَى الصَّلَاةُ جَامِعَةً فَقَالَ رَسُولُ

اللّٰهُ صَلِّ اللّٰهُ عَلَيِّهِ وَسَلِّمْ اَلَا اُخْبِرُكُمْ عَنْ جَيْشِكُمْ
هَذَا الْغَازِي؟ إِنَّهُمْ انْطَلَقُوا، فَلَقُوا الْعَدُوَّ، فَأُصِيبَ
زَيْدٌ شَهِيدًا، فَاسْتَغْفِرُوا لَهُ، فَاسْتَغْفَرَ لَهُ النَّاسُ ثُمَّ
أَخَذَ الرَّأْيَةَ جَعْفَرُ بْنُ أَبِي طَالِبٍ، فَشَدَّ عَلَى الْقَوْمِ
حَتَّى قُتِلَ شَهِيدًا، أَشْهَدُ لَهُ بِالشَّهَادَةِ، فَاسْتَغْفِرُوا لَهُ،
ثُمَّ أَخَذَ اللُّوَاءَ عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ رَوَاحَةَ، فَأَثْبَتَ قَدَمَيْهِ
حَتَّى قُتِلَ شَهِيدًا، فَاسْتَغْفِرُوا لَهُ، (سنن كبرى للنسائي جلد
۷ صفحه ۳۴۸ ناشر: مؤسسة الرسالة - بيروت)

هم دغسي په مسند د امام احمد بن حنبل رحمته الله كښي

دي:

فَأُصِيبَ زَيْدٌ شَهِيدًا، فَاسْتَغْفِرُوا لَهُ . فَاسْتَغْفَرَ لَهُ

النَّاسُ، (مسند احمد جلد ۳۷ صفحه ۲۵۷ ناشر: مؤسسة الرسالة)

په دي دواړو رواياتو كښي صرف دومره راغلي دي چي
حضور صلی الله علیه و آله وسلم صحابه كرامو رضي الله عنهم ته او فرمايل چي استغفار
ورله او غواړئ نو هغوي ورله استغفار او غختلو. په دي كښي د
جنازي د مونځ او دهغي نه پس د دعا هيڅ ذكر نشته .

(۲): او چي كوم روايت كښي "وَصَلَّى عَلَيْهِ وَدَعَا لَهُ"

يعني د جنازي د مونځ او دعا زيادت راغلي دے دا صرف د امام
واقدي رحمته الله په روايت كښي دے او هغه روايت مرسل دے ، او

بل داچي امام واقدي رحمته الله په احكامو کښي ضيف دے اتفاقاً. نو
لهذا د دي روايت نه هم دعا بعد الجنازه ثابته نشوه بلکه دعا
خو پريده جنازه هم ثابته نشوه نو دعا به څنگه ثابته شي.

دولسم دليل:

بل دليل په دعا بعد الجنازه باندي بريليان حضرات
دا پيش کوي:

"فَلَمَّا مَاتَ النَّجَاشِيُّ صَلَّى عَلَيْهِ، وَاسْتَغْفَرَ لَهُ"

ترجمه: پس چي کله نجاشي وفات شو نو
حضور عليه السلام پري جنازه اوکړه ، او بخښه ئي ورله
اوغځته.

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چي د دي دا مطلب نه دے چي
حضور عليه السلام جنازه اوکړه او بيا ئي ورپسي فوراً دعا اوکړه
صاحب د سيرت صرف دا بيانوي چي کله وفات شو نو
حضور عليه السلام ورته دعا هم کړي وه او جنازه ئي هم کړي وه ، او
په دي خبره دليل هغه روايات دي کوم چي نورو محدثينو نقل
کړي دي. هم دا روايت امام بخاري ، امام ابو داؤد او امام
نسائي رحمته الله ذکر کړے دے په هغي کښي داسي نه دي راغلي چي
جنازه ئي وکړه او دعائي ورته اوکړه، امام بخاري رحمته الله روايت

داسي نقل کوي :

" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَعَى النَّجَاشِيَّ فِي الْيَوْمِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ، وَخَرَجَ بِهِمْ إِلَى الْمُصَلَّى، فَصَفَّ بِهِمْ، وَكَبَّرَ عَلَيْهِ أَرْبَعَ تَكْبِيرَاتٍ "

(بخاری جلد ۱ صفحه ۲۵۷ مکتبه رحمانیه)

ترجمه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمائي چي رسول الله صلی اللہ علیہ وسلم دوي ته په هغه ورځ د حبشي والا د نجاشي د مرگ خبر ورکړو چي په کومه ورځ وفات شو، او دوي ئي جنازگاه ته اوويستل او صفونه ئي جوړ کړل او خلور تکبيرونه ئي پري اوئيل .

نو پدي روايت کښي د جنازي د مونځ نه پس د دعا ذکر نشته . بلکه صحيح خبره دا ده چي کله نجاشي وفات شو نو حضور صلی اللہ علیہ وسلم صحابه کرامو رضي الله عنهم ته اول او فرمائيل چي نجاشي وفات شو لهذا بخنه ورته او غواړئ، او بيا د هغي نه ورستو ئي د جنازي مونځ اوکړو، او دا خبره چي مونږ اوکړه نو دليل پري دا روايت دے:

"عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نَعَى النَّجَاشِيَّ لِأَصْحَابِهِ، ثُمَّ قَالَ: "اسْتَغْفِرُوا

لَهُ" ثُمَّ خَرَجَ بِأَصْحَابِهِ إِلَى الْمَصَلَّى، ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى
بِهِمْ كَمَا يُصَلِّي عَلَى الْجَنَائِزِ."

(مسند احمد جلد ۱۶ صفحه ۴۹۷ ناشر: مؤسسة الرسالة)

ترجمه: حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمائي چي رسول
الله ﷺ د نجاشي د وفات خبر صحابو رضي الله عنهم ته
ورکړو او بيا ئي اوفرمائيل چي بخنه ورله
اوغواړئ. بيا ئي جنازگاه ته صحابه رضي الله عنهم بوتلل او
داسي د جنازي مونږ ئي پري وکړو لکه څنگه به
ئې چي په نورو جنازو مونږ کولو.

هم داسي په صحيح ابن حبان کښي دي :
" عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
نَعَى النَّجَاشِيَّ يَوْمَ تُوْفِيٍّ وَقَالَ: "اسْتَغْفِرُوا لِأَخِيكُمْ"
ثُمَّ خَرَجَ بِالنَّاسِ إِلَى الْمَصَلَّى فَصَفَوْا وَرَاءَهُ وَكَبَّرَ أَرْبَعَ
تَكْبِيرَاتٍ."

(جلد ۷ صفحه ۳۶۸ ناشر: مؤسسة الرسالة، بيروت)

حضرت ابو هريره رضي الله عنه فرمائي چي رسول الله ﷺ
د نجاشي د وفات خبر صحابو رضي الله عنهم ته په هغه ورځ
ورکړو چي په کومه ورځ نجاشي وفات شو او بيا
ئې اوفرمائيل چي د خپل رور د پاره بخنه اوغواړئ

، او بيا ئي خلق جنازگاه ته بوتلل ، نو هغوي حضور
عليه السلام پسي صفونه جوړ کړل او خلور تکبېرونه ئي
اوئيل .

فائده: ثُمَّ لِلتَّارِخِي.... معلومه شوه چي د خبر سره ورته
دعا شوي ده او بيا ورستو پري د جنازي مونځ شوی دے ، لهذا
دي حديث نه هم دعا بعد الجنازه نه ثابتېږي.

ديارلسم دليل:

"بريليان حضرات بل استدلال د حضرت طلحه بن
البراء رضی اللہ عنہ د واقعي نه کوي چي کله هغه وفات شو
او د هغه د وصيت مطابق ئي رسول الله ﷺ خبر نه
کړو او دفن کړے شو.(رسول الله ﷺ ئي ځکه نه
خبرول چي شپه وه ، هسي نه چي يهود ورته څه
تکليف اورسوي) نو چي کله رسول الله ﷺ خبر
شو نو د هغوي قبر ته ئي تشریف يوړو او صحابه
کرام رضی اللہ عنہم هم ورسره وو ، نو قبر سره ئي صف جوړ
کړل او جنازه ئي اوکړه او بيا ئي لاسونه اوچت
کړل دا دعا ئي اوکړه:

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ طَلَحَةً تَضَحَّکَ اِلَیْهِ وَیَضَحُّکَ اِلَیَّکَ ."

ترجمه: اے الله د طلحه سره داسي حال کښي

ملاقات اوکري چي ته هغه ته خاندي (يعني راضي
ئي تري) او هغه تاته خاندي."

جوابات:

- (۱): اول جواب دا دے چي دا حديث سندًا ضعيف دے
، په المعجم الكبير للطبراني کڻبي دي: (إسناده ضعيف عروۃ
ويقال عزره بن سعيد الأنصاري مجهول.) سند ئي ضعيف دے په
دي کڻبي يو راوي چي عروه يا عزره دے نو هغه مجهول دے.
(۲): دويم جواب دا دے که بالفرض صحيح هم شي نو
انفرادي دعا به ثابته شي نه اجتماعي، اهتامي، التزامي.
(۳): دريم دا چي د يو شارح نيم نه علاوه چي هغوي د
ڄنازي ذکر ورسره کړے دے پخپله په دي روايت کڻبي د
ڄنازي ذکر نه دے راغلے بلکه صرف د دعا ذکر راغلے دے، نو
د ڄنازي نه ٻس دعا څنگه ثابته شوه.

ځواړلسم دليل:

مولوي اياز صاحب بل دليل دا ذکر کوي :
"أَنَّ عَلِيًّا، كَبَّرَ عَلَى يَزِيدَ أَرْبَعًا ثُمَّ مَشَى حَتَّى
أَتَاهُ، قَالَ: اللَّهُمَّ عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ نَزَلَ بِكَ الْيَوْمَ
وَأَنْتَ خَيْرُ مَنْزُولٍ بِهِ، اللَّهُمَّ وَسَّعَ لَهُ مَدْخَلُهُ، وَاعْفِرْ
ذَنْبَهُ، فَإِنَّا لَا نَعْلَمُ إِلَّا خَيْرًا وَأَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ."

ترجمه: حضرت علي رضی اللہ عنہ د يزید په جنازه کښي
خلور تکبيرات اووئيل بيا جنڙي نه ٻس مري له
ورغے او دا دعا ئي وکړه چي اے الله دا ستا بنده
خوي د بنده ستا دے نن ستاجوار رحمت ته حاضر
شوے دے او ته بهتر بدله ورکونکے ئي نو اے الله
فراخه کړه لحد د ده او اُبځه گناه د ده ٻس مونږ د
ده په خير پوه يو او ته پده پوه ئي.

نوټ: حضرت علي رضی اللہ عنہ مبارك په شان جليل القدر
صحابي نه هم دعا بعد الجنازه ثابت ده فلها ديتہ
د بدعت او د ناروا نسبت کول هرگز جائز نه دي
ځکه چي روا کار ته ناروا وئيل کفر دے. (انتهی)

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چي حضرت علي رضی اللہ عنہ دا دعا د
جنڙي نه ٻس نه ده کړي بلکه دائي په قبر کړي ده ،خو
افسوس د مولوي اياز سيفي بريلوي صاحب په علم چي کوم
کتاب نه ئي دا حديث نقل کړے دے کاش چي لږ بره ئي کتلے
وے چي صاحب د مصنف ابن ابي شييه دا حديث د کوم باب
لاندي راوړے دے. د دي حديث نه پاس هم پدي کتاب کښي
دباب دا عنوان دے:

"بَاب فِي الدُّعَاءِ لِلْمَيِّتِ بَعْدَ مَا يُدْفَنُ وَيَسْوَى عَلَيْهِ"

(جلد ۳ صفحه ۲۰ ناشر: مكتبة الرشد - الرياض)

ترجمه: دا باب دے په بيان د دعا کښي مري د پاره
ورستو د دي نه چي دفن کړے شي او خاوري پري
واچولے شي.

هم دغه شان لږ وړاندي هم په دي کتاب کښي بل
روايت دے :

"كَانَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ إِذَا سَوَّى عَلَى الْمَيِّتِ قَبْرَهُ قَامَ عَلَيْهِ فَقَالَ: "اللَّهُمَّ عَبْدُكَ رُدَّ... الخ"

(جلد ۳ صفحه ۲۰ ناشر: مكتبة الرشد - الرياض)

ترجمه : حضرت انس رضي الله عنه به چي کله قبر برابر شو نو
قبر سره به خواه کښي اودريده او دا دعا به ئي اووئيله... الخ.
هم داسي عمل د عبد الله بن عباس رضي الله عنه هم نقل دے.
(جلد ۳ صفحه ۲۰ ناشر: مكتبة الرشد - الرياض)

هم دا شان مصنف ابن عبد الرزاق کښي هم داسي
الفاظ راغلي دي:

"قال عبد الرزاق في المصنف عَنِ الثَّوْرِيِّ، عَنِ
الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَيْرِ بْنِ سَعِيدٍ قَالَ: كَبَّرَ عَلِيٌّ عَلَى
يَزِيدَ بْنِ الْمُكَفَّفِ أَرْبَعًا وَجَلَسَ عَلَى الْقَبْرِ وَهُوَ

يُذْفَنُ..الخ"

(جلد ۳ صفحہ ۵۰۹ ناشر: المجلس العلمي - الهند)

.....چي بيا د قبر په خوا کښي کيناستو او مړه

دفن کيدو او دا دعا ئي اوئيلهالخ.

هم دا شان په سنن کبري للبيهقي کښي هم دي .لهذا دا

په قبر دعا ده نه دجنزاي نه پس متصله دعا. اوپه دي لفظ د ثَمَّ

هم دلالت کوي. نو د دوي استدلال باطل شو.

(۲): بل دا چي مولوي صاحب وائي چي رواه ناروا

وئيل کفر دے ، نو دا خبره هم مطلق نه ده ، بلکه حلالِ قطعي ته

ناروا وئيل کفر دے ، نو دعا بعد الجنازه خو ثابته نه ده نو انکار

به تري خه کفر شي بلکه گناه هم نه ده ، بلکه منل ئي گناه ده

خنکه چي ثابته شوه.

پنځلسم دليل:

مولوي اياز صاحب د روح المعاني په حواله نقل کړي

دي

يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلْ بَقِيَ مِنْ بِرِّ أَبِي شَيْءٍ أَبرُّهُمَا بِهِ مِنْ

بَعْدِ مَوْتِهِمَا؟ قَالَ: نَعَمْ، الصَّلَاةُ عَلَيْهِمَا وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا

.الحديث.

ترجمه: يو شخص په دربار رسالت کښي پښتنه

اوکره چه اے د الله محبوبه ﷺ ايا زما د مور او
پلار د وفات نه پس د هغي ما باندي خه نيکي کول
باقي پاتي دي چي زه ورسره نيکي اوکړم ،
نومحسوب ﷺ جواب ورکره چي هو مونځ د
جنزاي پري کول په دغه دواړو او د بخشش دعا
ورته کول .

نوټ: دلته وَالْأَسْتَغْفَارُ عطف شوے دے په اَلصَّلَاةُ
باندي او عطف د مغايرت تقاضا کوي نو دعا بعد
الجنازه ثابته شوه." (انتهی)

جوابات:

(۱): اول جواب دا دے چي دا حديث د دعا بعد
الجنزاي سره هيڅ تعلق نه ساتي ، بلکه مطلب دا دے چي
صحابي تپوس کوي د حضور ﷺ نه چي زما مور او پلار
وفات شي نو په ما ئي خه حقوق دي؟ نو حضور ﷺ ورته
اوفرمايل چي حقوق ئي دا دي ، چي کله وفات شي نو جنازه به
پري کوي ، او ټول عمر به ورته دعا گاني کوي ، دا مطلب نه دے
چي د جنزاي مونځ نه پس به ورته دعا کوي ، دا کوم ځائے
راغلي دي ؟ واؤ د مطلق جمع د پاره راځي . بلکه پوره حديث
کښي دوه کاره نور هم ورته حضور ﷺ ښودلي دي . چي د

جواب:

جواب دا دے چي دا ئي انتهائي خيانت کرے دے ، په
"النهر الفائق شرح كنز الدقائق " کڻبي داسي عبارت نشته ،زه
اول د هغه عبارت نقل کوم بيا ورستو پري تبصره کوم، اصل
عبارت داسي دے:

"(وبتسليمتين بعد)التكبير (الرابعة) من غير دعاء
بعدها في ظاهر المذهب واختاره بعض المشايخ أنه
يقول: ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة
وبعضهم قال: اللهم لا تحرمنا أجره ولا تفتنا بعده
واغفر لنا وله وبعضهم قال: ربنا لا تزغ قلوبنا إلى
آخرة وبعضهم قال: سبحان ربك رب العزة عما
يصفون ..الخ "

(جلد ۱ صفحہ ۳۹۴ ناشر: دار الكتب العلمية)

ترجمه: او مونځ به ختموي په دوو سلامونو ورستو د
خلورم تکبير نه بغير د دعا نه د ظاهر مذهب
مطابق، او بعضي مشائخ وائي چي دا دعا به (يعني
د سلام نه مخکښي او د خلورم تکبير نه ورستو)
وائي"ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة
حسنة." او بعضي وائي چي دا دعا "اللهم لا

مور او پلار د لوظونو پوره کول او د هغوي د دوستانو سره ښه سلوک کول دي. نو د حديث څنگه چي دا مطلب نه دے چي سنگه وفات شي نو فوراً به ئي جنّازي پسي لوظونه او د دوستانو سره ښه سلوک کوي متصل . نو دا شان دا مطلب هم بالکل غلط دے چي جنازه او هغي نه پس دعا ئي درباندي حق دے.

(۲): دويم دا چي امام بخاري په الادب المفرد کښي دا روايت راوړے دے په هغي کښي بالکل د جنّازي ذکر هم نشته. تاسو اوگورئ:

(نَعَمْ، خِصَالٌ أَرْبَعٌ: الدُّعَاءُ لَهُمَا، وَالِاسْتِغْفَارُ لَهُمَا، وَإِنْفَاذُ عَهْدِهَا، وَإِكْرَامُ صَدِيقَيْهَا، وَصَلَةُ الرَّحِمِ الَّتِي لَا رَحِمَ لَكَ إِلَّا مِنْ قَبْلِهَا)
(جلد ۱ صفحه ۲۷ ناشر: دار البشائر الإسلامية - بيروت)

(۳): دا حديث ضعيف هم دے.

شپاړسم دليل:

بعضي بريليانو ليکلي دي چي به "النهر الفائق شرح كنز الدقائق " کښي راغلي دي: "وَيَقُولُ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ: اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ... الخ "

ترجمه: او د جنّازي د مونځ نه پس به دا دعا وائي "وَيَقُولُ بَعْدَ صَلَاةِ الْجَنَازَةِ: اَللّٰهُمَّ لَا تَحْرِمْنَا أَجْرَهُ... الخ "

تحرمنّا أجره ولا تفتنّا بعده واغفر لنا وله "به وائي

.او بعضي وائي چي دا دعا "ربنا

لا تزغ قلوبنا إلى آخرها او بعضي وائي چي دا دعا

: سبحان ربك رب العزة عما يصفون. "به وائي.

محترمو ڪتونڪو تاسو وڪتل چي اصل عبارت ڇه ڏے ؟

او دوي ڇنگه تحريف ڪرے ڏے. اصل مسئلہ داسي ده چي د

خلورم ٽڪبير نه پس او د سلام نه مخڪبي دعا شته او ڪنه ؟ نو

شوافع او زمونڊ بعضي حضرات وائي چي کوي به دعا شته

ڏے، ليڪن زمونڊ مفتي به او راجح مذهب دا ڏے چي دخلورم

ٽڪبير نه پس او د سلام نه مخڪبي دعا نشته. نو صاحب د

"النهر الفائق شرح كنز الدقائق" دغه مسئلہ ذکر کوي، نور د

دي د جنازي نه پس دعا سره هيڻ تعلق نشته.

خلاصه او حاصل :

د دي ٽولي رسالي نه يو انصاف مند انسان ته د ا خبره

لکه د نمڙ په شان صفا ښڪاره شوه چي د جنازي نه پس دعا

قران، سنت، اجماع، قياس، اثار صحابه رضي الله عنهم، فقه حنفي د يو نه

هم ثابت نه ده بلڪه په عامو حالاتو ڪيني مڪروه تحريمي ده،

ڇکه چي فقهاء ڪرامو ورته مڪروه وئي ڏي، او دا قانون ڏے

چي کله هم فقهاء کرام لفظ د کراحت مطلق ذکر کړي نو مراد تري تحريمي وي) او چي ضروري او گنرلے شي لکه نن صبا نو بيا بدعت ده چي نور لوي جرم دے . بحیثیت یو مسلمان هر انسان له تري ځان بچ ساتل پکار دي . ما عاجز بنده د خپل کمزوري وس مطابق پوره کوشش اوکړو او مسئله مي درته بڼه ښکاره بيان کړه نور تاسو او ستاسو رب !!

الله تعالیٰ دي مونږ او تاسو ټول په صحیح او نیغہ لار روان کړي او د سنتو تابعدار مو دي جوړ کړي ، او د هر قسم بدعت او رسم او رواج نه دي مونږ ټول محفوظ کړي . امین ثم امین .

په اخر کښي ديوبند ته منسوب علماء کرامو ته درخواست

زما محترمو علماء کرامو! الحمد لله زمونږ او ستاسو
تعلق او نسبت د هغه حقاني علماؤ سره دے څوک چي په علماء
ديوبند ياديري، علماء ديوبند څوک دي؟ دا هغه حقاني او بهادر
خلق دي چا چي د انگريز په سترگو کښي سترگي ورکړي او د
هغي خلاف ئي د جهاد فتوى ورکړه، او قسما قسم تکاليف
مصيبتونه، قیدو بند سزاگاني، شهادتونه لنډه داچي هر څه ئي
برداشت کړل خو خپل دين ئي خرڅ نه کړه،

د بدعاتو او رسوماتو ئي داسي مقابله اوکړه چي د هغي
د وجه پري مبتدعينو د وهابيت حتى د کفر فتوي هم ولکولي
،ليکن دي علماء حقانيينو د دي يو څيز هم پروا ونکړه او د
شرکياتو، بدعاتو او رسوماتو ئي ښه په کلکه اوښکاره رد اوکړو.

نو علماء ديوبند نوم دے د غيرت، شجاعت، بلکه د لا
يخافون لومة لائم،، صحيح مصداق دي، او د هر قسم افراط او
تفريط نه پاک خلق دي. همدا وجه ده چي علماء ديوبند د بدعاتو
او رسوماتو په رد کښي بي شماره کتابونه او رسائل ليکلي دي، د
دعابد الجنازه باره کښي ابوحنيفه هندمفتي کفايت الله دهلوي
رحمته "خير الصلوات في حکم الدعاء للاموات" چي اصل کښي د

يو استفتاء جواب وو او بيا په هغي سوونو علماؤ تقريظ او د هغي تصحيح ئي فرمائيلي ده چي دعا بعد الجنازه مكروه او بدعت ده. هم دغسي امام اهل سنت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمته الله عليه هم په خپل كتاب "راه سنت" كښ ورته بدعت وئيلي دي، چي په دي كتاب د قاري محمد طيب صاحب رحمته الله عليه مهتم دارالعلوم ديوبند، حضرت مولانا مفتي سيد مهدي حسن صاحب رحمته الله عليه صدر مفتي دارالعلوم ديوبند في زمانه او د حضرت مولانا شمس الحق افغاني رحمته الله عليه غوندي جبال العلوم تقريظات دي.

دغه شان حكيم سيد عزيز علي شاه ثابت حنفي البخاري رحمته الله عليه "تحقيق الدعاء بعد صلاة الجنابة" چي په دي كتاب د امام اهل سنت مولانا سرفراز خان صفدر صاحب رحمته الله عليه مقدمه ليكله شوي ده.

همدغه شان د هغه وخت نه واخله تر اوسه پوري خومره چي لوئي لوئي او محققين علماء ديوبند دي، تقريباً جمهور اجتماعي دعا بعد الجنازي ته مكروه او بدعت وائي، تاسو د علماء ديوبند تاممو فتاوى جاتو ته رجوع او كړئ نو پته به درته اولگي چي تاممو ورته ناجائز وئيلي دي. نو بيا دا خبره كول چي فلاني شيخ صاحب ولي دعا كوي او فلاني مفتي صاحب ولي

کوي وغيره وغيره دا د علماؤ خبري نه دي داسي خبري ناپوهه خلق کوي، تاسو ته پته دا چي حق به په رجالو نه پيژني بلکه په حق به رجال پيژني. حضرت علي عليه السلام فرمائي: "فَاعْرِفِ الْحَقَّ تَعْرِفِ أَهْلَهُ" يعني حق او پيژنه نو اهل حق به پخپله او پيژني. او دغسي ملا علي قاري رحمته الله فرمائي: "ثُمَّ اعْلَمْ أَنَّ مَنْ عَرَفَ الْحَقَّ بِالرُّجَالِ جَالٍ حَارٍ فِي مَقَامَاتِ الضَّلَالِ" يعني خوک چي حق په رجالو او شخصياتو پيژندل او غواړي نو په گمراهي کښي به پريوځي". (تبعيد العلماء عن تقريب الامراء)

نو لهذا د هيچا د ملامتيا خيال ساتلو نه بغير د بدعت او ناروا مخه اونسئ اگر چي خلق هر څه وائي. او خپل متعلقين په حق مسئله پوهه کړئ، دا امامت، عهدي او قدرو قيمت هر څه به ختم شي خو يو ځل به د الله تعالى دربار ته حاضري خامخا کيږي نو د هغي ورځ خيال اوسائئ، او کم از کم که پخپله رد نشي کولئ نو د نورو حقاني علماؤ مرسته اوکړئ. په آخر کښي زه دا رساله د امام ابن کثير رحمته الله په وينا ختموم کومه چي هغه په خپل تفسير کښي د بدعت متعلق کړي ده. فرمائي:

"وَأَمَّا أَهْلُ السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ فَيَقُولُونَ فِي كُلِّ فِعْلٍ وَقَوْلٍ لَمْ يَتَّبِعْ عَنِ الصَّحَابَةِ: هُوَ بَدْعٌ؛ لِأَنَّهُ لَوْ كَانَ

خَيْرًا لِّسَبْقُونَا إِلَيْهِ، لَأَنَّهُمْ لَمْ يَتَرَكُوا خَصَلَةً مِنْ
خِصَالِ الْخَيْرِ إِلَّا وَقَدْ بَادَرُوا إِلَيْهَا " (ابن كثير
سورة احقاف ايت 11)

ترجمه: او هر چه اهل السنه و الجماعة دي نو
هغوي د هر هغه كار او وينا چي د صحابه كرامو
ؓ نه ثابت نه وي ، باره كنبي وائي چي دا
بدعت دے ځكه كه چيرته دا كار د خير كار وے نو
صحابه كرامو ؓ به زمونږ نه مخكنبي كړے
وے ځكه چي هغوي داسي يو نيك كار نه دے
پرېنودے مگر ورته ئي سبقت كړے دے. (يعني
زمونږ نه ئي اوړاندي والے كړے دے).

الله تعالى دي دا كمزورے كوشش خپل دربار كنبي
قبول كړي ، او د ضياع نه دي اوساتي ، او د امت مسلمه د پاره ئي
د خير ذريعه اوگرځوي ، او زما او زما د والدينو ، اساتذه كرامو ،
مشائخو ، دوستانو ، متعلقينو او معاونينو د پاره ئي ذريعه د نجات
اوگرځوي . آمين يا رب العالمين .

بنده : نديم غفر له الرحيم

يوم الاثنين ٢٨ صفر المظفر ١٤٤١هـ

الموافق ٢٨ اكتوبر ٢٠١٩ء